

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΑΘ. ΚΟΤΣΙΑΝΟΣ

ΠΩΣ ΗΤΑΝ
Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΣΤΑ 1869

Ἀνάτυπον ἐκ τῶν Χρονικῶν τῆς Χαλκιδικῆς
Τεύχη 29 - 30

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1977

ΠΩΣ ΗΤΑΝ Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΣΤΑ 1869

(Μέγεθος 107 γραμμ.)

Η παλαιότερη και πιο σημαντική έρευνα για την πόλη είναι η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου (1961) με τον τίτλο «Πως τρέφει η πόλη Χαλκιδεύς επί 1700». Είναι μια σημαντική έρευνα για Χαλκιδεύς, όπου ο συγγραφέας είναι από 1793, πριν δηλαδή από 1869. Περιγράφει με μία σειρά από παραγράφους, ιστορικά και αρχαιολογικά στοιχεία της Χαλκιδεύς. Ο Σπυρίδωνας Κ. Παναγιωτόπουλος είναι ο πρώτος που έδειξε ότι η Χαλκιδεύς και η Χαλκίδα είναι η ίδια πόλη. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν.

ΠΩΣ ΗΤΑΝ Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΣΤΑ 1869

Τώρα, στην έρευνα που είναι η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν.

Αναπτύσσεται η μελέτη με βάση την πιο σημαντική έρευνα της Τεχνης, Κινητής Αρχαιολογίας και Αρχαίων Μνημείων της Ελλάδας και των γειτονικών χωρών. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν.

Ἀνάτυπον ἐκ τῶν Χρονικῶν τῆς Χαλκιδικῆς»
Τεύχη 29 - 30

Το βιβλίο είναι ένα σημαντικό έργο του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν.

Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν. Η μελέτη του Σπυρίδωνα Κ. Παναγιωτόπουλου είναι η βάση για όλες τις μελέτες που ακολουθούν.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1977

ΠΩΣ ΗΤΑΝ Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΣΤΑ 1869

(Πρὶν ἀπὸ 107 χρόνια)

Σὲ μιὰ μελέτη μου ποὺ δημοσίευσα τὸ 1961 μὲ τὸν τίτλο «Ἐνα ταξίδι στὴν Χαλκιδικὴ στὰ 1793» ἔδωκα μιὰ παραστατικὴ εἰκόνα τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπως ὁ τόπος αὐτὸς ἦταν στὰ 1793, πρὶν δηλαδή ἀπὸ 183 χρόνια. Στηρίχθηκα τότε στὶς πληροφορίες, ἐντυπώσεις καὶ κρίσεις τοῦ Γάλλου Προξένου Θεσσαλονίκης E. Cousinery, ποὺ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο εἶχε περιηγηθῆ ὀλόκληρη τὴ Μακεδονία καὶ δημοσίευσε ἀργότερα, τὸ 1826, στὸ Παρίσι ἕνα βιβλίο μὲ τὸν τίτλο «Voyage dans la Macedoine», κεφάλαια τοῦ ὁποῦ ἀφιέρωσε στὴ Χαλκιδική, ποὺ τὴν εἶχε περπατήσει ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη καὶ ἐντυπωσιάσθηκε βαθειὰ ἀπὸ τὸν τόπο καὶ τοὺς κατοίκους του.

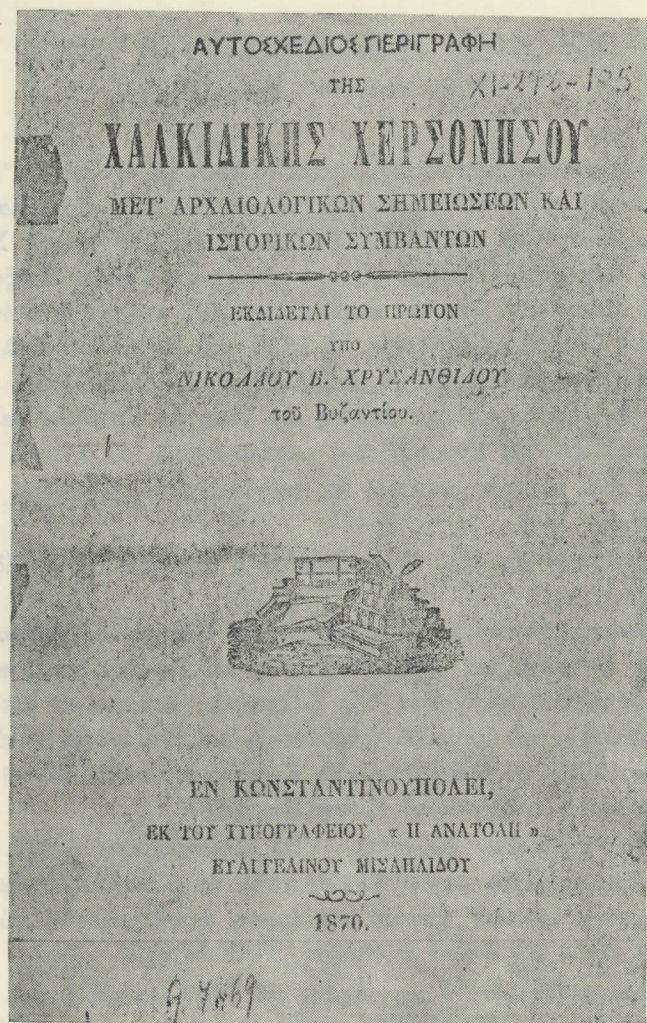
Τώρα, στὴν ἐργασία μου αὐτὴ θὰ παρουσιάσω ἕνα πορτραῖτο τῆς Χαλκιδικῆς τοῦ ἔτους 1869.

Στὸ ἐγχείρημά μου αὐτὸ θὰ μὲ βοηθήσῃ ὁ Νικόλαος Χρυσανθίδης.

Ἀγαδιφώντας τὸ περασμένο καλοκαίρι τὴν τόσο πλούσια βιβλιοθήκη τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Διονυσίου τοῦ Ἁγίου Ὀρους ἀνακάλυψα ἕνα βιβλίο ποὺ τιτλοφορεῖται «Αὐτοσχέδιος περιγραφή τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου μετ' ἀρχαιολογικῶν σημειώσεων καὶ ἱστορικῶν συμβάντων» καὶ ποὺ ἐκδόθηκε «ὑπὸ Νικολάου Β. Χρυσανθίδου τοῦ Βυζαντίου» «Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἡ Ἀνατολὴ Ἐυαγγελينوῦ Μισαηλίδου 1870».

Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι ἀφιερωμένο «Τῷ Σεβασμιωτάτῳ πρώτῳ Μητροπολίτῃ Κασσανδρείας Κυρίῳ Κυρίῳ ΧΡΥΣΑΝΘΩ τῷ Καισαρεῖ, Ἄνδρι φιλογενεῖ καὶ φιλομούσῳ καὶ καθ' ἅπασαν μὲν ἀρετὴν ἀγαθῷ, ἐμοὶ δι' εὐεργετικωτάτῳ Γέροντι τήνδε τὴν βίβλον ἀνατίθημι. Ὁ Ἐκδότης.».

Εἶχε πραγματοποιήσει ὁ συγγραφέας στὰ 1869 ἕνα ταξίδι ἀνὰ τὴν Χαλκιδικὴ συνοδεύοντας τὸν Μητροπολίτη Χρυσανθο καὶ θέλησε νὰ τυπώσῃ ἀργότερα στὴν Πόλη τὶς παρατηρήσεις ποὺ ἔκανε, τὰ συναισθήματα ποὺ δοκίμασε ἀπὸ τὴν πορεία του αὐτῆ, κι ἔτσι μᾶς ἔδωκε (μὲ τὶς ζωντανές του περιγραφές καὶ μὲ τὶς διαφωτιστικὲς του πληροφορίες, μὲ τὰ σχόλια καὶ τοὺς χαρακτηρισμούς του) ἕνα ἀξιόλογο καὶ μεγάλου ἐνδιαφέροντος ντοκουμέντο γιὰ τὸ πῶς ἦταν ἡ Χαλκιδικὴ στὰ 1869, δηλαδή πρὶν ἀπὸ 107 χρόνια.

Διαιρεί ὁ Χρυσανθίδης τὸ βιβλίον του σὲ τέσσαρα μέρη: στὸ πρῶτον διαπραγματεύεται «τὴν χωρογραφίαν ἀπάσης τῆς Χερσονήσου» στὸ δεῦτερον «τὴν φυσικὴν αὐτῆς κατάστασιν»· στὸ τρίτον «τὴν τῶν ἀρχαίων αὐτῆς κατοίκων μετὰ τῶν νεωτέρων σύγκρισιν»· καὶ στὸ τέταρτον «τὴν ἱστορικὴν περιλήψιν ἀρχαίων τῆς χερσονήσου ταύτης συμβεβηκότων μετὰ τινων νεωτέρων, ἐπισυνάπτων ἅμα βραχεὶ τῷ λόγῳ καὶ τὴν νεωτέραν περιγραφὴν τῆς παρὰ τῇ ρηθείσῃ Χερσονήσῳ πόλεως Θεσσαλονίκης, πόλεως διατελούσης σήμερον ὡς γεφύρας, οὕτως εἶπειν, τοῦ ἐμπορίου ἀπάσης τῆς Μακεδονίας, καὶ κατὰ μέγα σχεδὸν μέρος τῆς Βουλγαρίας, πόλεως τὰ μέγιστα διακρινομένης ἐπὶ διανοητικῇ καὶ ἠθικῇ τῶν κατοίκων καταστάσει καὶ πολιτισμῷ».

Ὁ συγγραφεὺς στὴ «χωρογραφίαν» ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Κασσάνδρα, τὴν ὁποία περιγράφει ὡς ἑξῆς:

α'. Ἡ Χερσόνησος Παλλήνη.

Ἡ Χερσόνησος Παλλήνη, τανῦν Κασσάνδρα ἐπονομαζομένη, σύγκειται ἐκ δώδεκα χωρίων, ἅπερ ἀποικίαι εἰσὶ χωρίων τινων τῶν ἐν τῇ Ἡπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ Ἀγράφων. Τὸ δὲ σχῆμα τῆς χερσονήσου ταύτης φυσικῶς ὁμοιάζει μὲ πόδα ἀνθρώπου.

Ἀρχεται δὲ ἐκ τῆς Καλαμαρίας χωριζομένη διὰ τάφρου, διωρυγέτους ἐπὶ τοῦ Ἴσθμου τῷ 1821 ἔτει ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς χερσονήσου ταύτης, ἐπαναστατησάντων κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως βασιλεύοντος τοῦ Σουλτάν Ἀβδούλ Μαχμούτ, καὶ προεκβάλλεται εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος σταδίους τριακοσίους· ἄνωθεν δὲ τῆς τάφρου ὑψοῦται καὶ τεῖχος τι ἄρχαιον, ὅπερ περὶ τὰ 431 π. Χριστοῦ ὑπὸ Ἀθηναίων ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀνεγερθέν, καὶ ἐπεκτεινόμενον μέχρι σταδίων τριῶν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας μέχρι τῆς ἄλλης τῶν δύο κόλπων, δεξιόθεν μὲν τοῦ Θερμαϊκοῦ, ἀριστερόθεν δὲ τοῦ Τορωναίου, ἐχρησίμευε τοῖς κατοίκοις ὡς προμαχῶν τῷ 1821· ὀνομάζεται δὲ τὸ τεῖχος τοῦτο, οὗ τὰ ἐρείπια μόνον σώζονται, πύλαι τῆς Κασσάνδρας (κοινῶς πόρται).

Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τούτου παρὰ τὸ τεῖχος ἔκειτο κατὰ τὸν Ἴσθμον ἡ ἀρχαία ἐκείνη καὶ ἐπίσημος πόλις Ποτίδαια, ἡ μεταξὺ τοῦ Θερμαϊκοῦ καὶ Τορωναίου κόλπου, ἀποικὸς μὲν ποτε τῶν Κορινθίων, ὑποτελής δὲ τῶν Ἀθηναίων, καταστραφεῖσα δὲ ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνων βασιλέως, καὶ ἀνεγερθεῖσα ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου, ὑφ' οὗ καὶ μετωνομάσθη Κασσάνδρεια. Διὰ τοῦ ὀνόματος δὲ τούτου τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως, τῆς οὐδὲ ἔχνος ἤδη, οὐδὲ λείψανον τῆς ἀρχαιότητος αὐτῆς σωζούσης, τιτοφορεῖται ἐκκλησιαστικῶς καὶ ὁ Μητροπολίτης τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου, Κασσάνδρειας ἐπιλεγόμενος.

1. Σεβόμενοι τὴν ἱστορικότητα τοῦ κειμένου, παραθέτομε τὰ ἀποσπάσματα χωρὶς τὴν παραμικρὰν διόρθωσιν εἰς τὴν ὀρθογραφίαν, τὴν σύνταξιν ἢ τὴν στίξιν.

Ἡ Ποτίδαια τὸ πάλαι ἐπὶ τῷ Ἴσθμῳ τῆς Παλλήνης, τῆς καὶ Φλέγγης πρότερον καλουμένης κειμένη ἀπέχετο τῆς Ὀλύμπου (ἐτέρας ἀρχαίας καὶ ἐπισήμου πόλεως, περὶ ἧς κατωτέρω θέλομεν ἀναφέρει) σταδίου ἐξήκοντα (Θουκιδύδ. Α, ξγ'). νῦν δὲ κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς Μετόχιον τῆς ἐν τῷ Ἄθῳ ὄρει Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου, Κατὰ Μετόχιον καλούμενον ὡς ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ πυλῶν τῆς Χερσονήσου Παλλήνης.

β'. Περὶ τῶν κατὰ τὴν Χερσονήσον Παλλήνην χωρίων.

Τὰ ἐπὶ τῆς Χερσονήσου Παλλήνης κείμενα χωρία εἰσὶν, ὡς ἄνω εἴρηται, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν, ἐξ ὧν τὰ μὲν δέκα ἀπέχουσι 1/4 περίπου τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς θαλάσσης, τὰ δὲ δύο ἄλλα κείνται μεσογείως· εἰσὶ δὲ τὰ ἐξῆς.

1. ΒΑΛΤΑ

Τὸ χωρίον τοῦτο μεγαλύτερον ὢν τῶν ἄλλων ἔνδεκα χωρίων θεωρεῖται ἢ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Διότι ἐν αὐτῷ κεῖται ἡ ἱερὰ Μητρόπολις² τοῦ Μητροπολίτου Κασσανδρείας, ὡς καὶ τὸ Διοικητήριον, ἔνθα διαμένει ὁ ἑπαρχος, ὅστις κατὰ τοὺς νέους τῆς Κυβερνήσεως Νόμους διορίζεται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Μακεδονίας. Σύγκειται δὲ ἐξ ἑκατὸν καὶ δέκα περίπου οἰκιῶν λιθίνων· ἄνωθεν τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως κεῖται ὁ Μητροπολιτικὸς Ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ γενεσίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου σεμνυόμενος· καὶ παρὰ τῷ Ναῷ ἡ Ἑλληνο-αλληλοδιδασκτικὴ Σχολή, τῇ ἀξιωματικῇ προτροπῇ καὶ συνδρομῇ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ἀοιδίμου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, Κ. Ἰακώβου, (Μητροπολίτου Κασσανδρείας τότε διατελοῦντος) ἐκ βάθρων ἀνεγερθεῖσα. Ἡ σχολὴ αὕτη θεωρεῖται ἤδη ἢ μεγαλύτερα τῶν ἄλλων σχολείων τῶν παρακειμένων χωρίων· ἔχει δὲ τὸ χωρίον καὶ ἀγορὰν ἐξ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ συνισταμένην ἐργαστηρίων σποράδην κειμένων· ταῦτα δ' εἰσὶ παντοπωλεῖα τρία, καφενεῖα δύο, καπνοπωλεῖον ἐν καὶ ὑποδηματοποιεῖον ἐν. Παρὰ τῇ ἀγορᾷ ὑπάρχει καὶ ξενοδοχεῖον, ἔνθα ξενοδοχοῦνται οἱ ἐκ τῶν ἀπωτέρων χωρίων ἐρχόμενοι διὰ πολιτικὰς καὶ ἰδιωτικὰς αὐτῶν ὑποθέσεις· ἐκεῖ κεῖται τὸ Τελωνεῖον, ὡς καὶ τὸ Ὑγειονομεῖον, ἀμφότερα ὑπὸ Ὀθωμανῶν διοικούμενα.

2. ΦΟΥΡΚΑ

Τὸ χωρίον τοῦτο ἀπέχον τοῦ χωρίου «Βάλτας» ἡμίσειαν ὥραν, σύγκει-

2. Ἡ Μητρόπολις αὕτη ἀνεγερθεῖσα κατὰ τὸ 1840 ἔτος ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κ. Ἰακώβου εἶναι λίθινος δώροφος περιέχουσα ἄνω μὲν πέντε δωμάτια μετὰ ἐκτεταμένης αἰθούσης, κάτω δὲ δύο μεγάλα δωμάτια· καὶ περικυκλοῦται ὑπὸ ἐκτεταμένου κήπου, ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1866 ἔτος ὁ Μητροπολίτης πρῶην Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθου ἰδίαις αὐτοῦ δαπάναις ἔκτισε καὶ ὠραίαν δεξαμενὴν, ὅπως διὰ τῶν ὑδάτων αὐτῆς ποτίζονται τὰ διάφορα λαχανικὰ τοῦ κήπου τῆς Μητροπόλεως.

ται ἐκ πεντήκοντα περίπου οἰκιῶν. Ἔχει δὲ καὶ ἐκκλησίαν, καὶ Ἀλληλοδιδασκτικὸν Σχολεῖον, τῇ προτροπῇ τοῦ πρῶην Μητροπολίτου Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθου συστηθὲν τῷ 1866 ἔτει.

Ἐν τινι ἰδιωτικῷ ἀγρῷ κατοίκου τινὸς τοῦ χωρίου τούτου ἀνεκαλύφθη ἀρχαῖος τις τάφος περιέχων δύο ἀγγεῖα, ἐξ ὧν τὸ ἐν μεγαλύτερον τοῦ ἄλλου, κόνιν καέντος νεκροῦ περιέχοντα. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εὑρίσκονται ἤδη παρὰ τῷ πρῶην Μητροπολίτῃ Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθῳ, διατηροῦντι αὐτὰ ὡς ἀρχαιοτήτας τῆς πρότερον χρηματισίας ἐπαρχίας του· τὸ περίεργον δὲ εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν ἐκ τοῦ τάφου ἐκείνου ἐξαγωγήν τῶν δύο τούτων ἀγγείων εὑρέθη ἐντὸς αὐτῶν καὶ ὀλίγον ὕδωρ, ὅπερ ἀνατραπέντων αὐτῶν κατὰ δυστυχίαν τότε ἐξεχύθη, ἐναπομεινάσης μόνης τῆς κόνεως.

3. ΚΑΛΛΑΝΔΡΑ

Τὸ χωρίον τοῦτο εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου «Φούρκας» κείμενον σύγκειται ἐξ ἐξήκοντα περίπου οἰκιῶν· ἔχει δὲ καὶ ἐκκλησίαν ἐπὶ θέσεως καταλλήλου, ὡς καὶ Ἀλληλοδιδασκτικὸν Σχολεῖον.

Ἐνομάσθη δὲ τὸ χωρίον τοῦτο λίαν καταλλήλως «Καλλάνδρα», διότι οἱ ἄνδρες τοῦ ρηθέντος χωρίου εἶναι φύσει ὠραῖοι καὶ εὐρωστοί· εἶναι δὲ λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀφύτιδος.

Ἐπὶ τοῦ Ποσειδίου ἀκρωτηρίου τῆς χερσονήσου Παλλήνης, ἐφ' οὗ κεῖται καὶ τὸ ἄνω ρηθὲν χωρίον, ὑψοῦται πυργίσκος τις ἐπὶ τοῦ ὁποῦ κρέματα μέγας φανός, πρὸς ὁδηγίαν τῶν διαπλεόντων τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον ἀτμοπλοίων.

4. ΚΑΣΣΑΝΔΡΕΙΟΝ

Τὸ χωρίον τοῦτο ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχον τοῦ χωρίου «Καλλάνδρας» σύγκειται ἐκ δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκιῶν, ἔχον καὶ Ἐκκλησίαν τῇ προτροπῇ καὶ ἀδὸκνη ἐπιμελείᾳ τοῦ πρῶην Μητροπολίτου Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθου ἀνεγερθεῖσαν ἐκ βάθρων τῷ 1867 ἔτει. Διατηρεῖται δὲ μόλις ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἰδιωτικὸν Σχολεῖον.

5. ΤΣΑΠΡΑΝΙ

Ἐκ τριάκοντα περίπου συγκείμενον οἰκιῶν τὸ χωρίον τοῦτο κέκμηται καὶ Ἐκκλησίαν ὡς καὶ ἰδιωτικὸν Σχολεῖον. Εἶναι δὲ λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως «Θράμβου», ἐξ ἧς πόλεως καὶ τὸ παρατεινόμενον ἀκρωτήριον Θράμβος καλεῖται. Τὴν πόλιν ταύτην Θεράμβω ἐκάλει Ἡρόδοτος ὁ τῆς ἱστορίας πατήρ³.

3. Τὸ Τσαπράνι μετονομάσθη πρόσφατα σὲ Ν. Σκιώνη γιὰτὶ στὴν τοποθεσίᾳ αὐτῇ θρῑσκότανε ἢ ἀρχαία Σκιώνη, ἀπὸ τῆς πλουσιώτερας καὶ ἰσχυρότερας πόλεως

6. ΧΑΝΙΩΤΗ

Τὸ μικρότερον τῆς Χερσονήσου Παλλήνης χωρίον εἶναι τὸ παρὸν χωρίον, ἐξ ἑπτὰ μόλις συγκείμενον οἰκιῶν, ἔχον ἄμα καὶ μικρὰν τινα Ἐκκλησίαν.

7. ΠΑΛΗΟΥΡΙ

Ἐπὶ τοῦ Καναστραίου ἀκρωτηρίου τῆς αὐτῆς Χερσονήσου κείμενον τὸ χωρίον τοῦτο ἐκ τεσσαράκοντα τριῶν περίπου οἰκιῶν σύγκειται· ἐπωνομάσθη δὲ τὸ ρηθὲν χωρίον «Παληούρι», ὡς ἐκ τῶν ἐκεῖ εὕρισκομένων πολλῶν ἀκανθῶν, παρὰ τῶν κατοίκων Παληούρια καλουμένων· ἔχει δὲ καὶ Ἐκκλησίαν ὡς καὶ ἰδιωτικὸν Σχολεῖον, τῇ προτροπῇ τοῦ αὐτοῦ Ἱεράρχου Κ. Χρυσάνθου συστηθέν.

8. ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Τὸ χωρίον τοῦτο ἐπωνομάσθη οὕτως, ὡς ἐκ τῆς ἐκεῖ ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς· σύγκειται δὲ ἐκ πενήκοντα ὀκτὼ οἰκιῶν, ἔχει δὲ καὶ ἰδιωτικὸν Σχολεῖον.

9. ΚΑΦΟΧΩΡΑ

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Νεαπόλεως, ἐπωνομασθείσης οὕτω σήμερον, ὡς πυρποληθείσης κατὰ τὸ 1805 ἔτος ὑπὸ πολυαριθμῶν πειρατῶν· σύγκειται δὲ νῦν ἐκ πενήκοντα πέντε περίπου οἰκιῶν· κέκτηται δ' Ἐκκλησίαν ἥδη οὐκ εὐκαταφρόνητον, πρὸς δὲ καὶ Σχολεῖον Ἀλληλοδιδασκτικὸν τῇ ἀξιεπαίνῳ προνοίᾳ τοῦ Σεβαστοῦ Μητροπολίτου Δέρκων Κ. Νεοφύτου (τότε Κασσανδρείας) συστηθέν.

10. ΠΟΛΥΧΩΡΟΝ

Τὸ χωρίον τοῦτο ἀπέχει τῆς θαλάσσης κατὰ $\frac{1}{4}$ περίπου τῆς ὥρας· ἐπωνομάσθη δ' οὕτως ὡς ἐκ τῶν ἐκεῖ πλείστων ποικιλοχρῶν ἀνθέων· σύγκειται ἐκ δέκα ὀκτὼ οἰκιῶν· ἔχει δὲ καὶ Ἐκκλησίαν, ὡς καὶ δημοτικὸν Σχολεῖον.

11. ΠΑΖΑΡΑΚΙΑ

Ἐκ τριάκοντα περίπου οἰκιῶν συγκείμενον τὸ χωρίον τοῦτο, ἔχει καὶ Ἐκκλησίαν ὡς καὶ μικρὸν τι Σχολεῖον⁴.

τῆς «Χαλκιδικῆς τῆς ἐπὶ Θράκης». Σφάλλει ὁ Χρυσανθίδης λέγοντας ὅτι τὸ Τσαπράνι «εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Θράμβου». Ἡ θέσις τῆς Θράμβου ἢ Θεράμβου προσδιορίζεται στὸ σημερινὸ χωριὸ Παλιούρι.

4. Τὸ σημερινὸ χωριὸ «Κρυσπηγή».

12. ΑΘΕΤΟΣ

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως «Σκιώνης», συγκείμενον ἐξ ἑβδομήκοντα περίπου οἰκιῶν σήμερον, καὶ ὄν τὸ μᾶλλον εὐάερον καὶ θελκτικὸν χωρίον τῆς χερσονήσου Παλλήνης, ἐπὶ τινος πρὸς τὸν Τορωναῖον κόλπον ἀκτῆς κείμενον.

Κέκτηται Ἐκκλησίαν λαμπρὰν μετὰ κοιφωτάτου θόλου, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου σεμνυνομένην, ἧς κατὰ τὴν ἀνέγερσιν οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε καὶ ὁ τῆς τοῦ Σίμωνος Πέτρας Μονῆς μοναχὸς Φίλιππος ὁ ἐκ Κεφαλληνίας ὀρμώμενος· ἔχει δὲ καὶ Ἀλληλοδιδασκτικὴν Σχολὴν ὑπὸ τοῦ ἐλλογίμου Κ. Χρήστου Παραθουρᾶ διευθυνομένην⁵.

γ'. Περὶ τῶν Μετοχιῶν

τῶν ἐπὶ τῆς Χερσονήσου Παλλήνης κειμένων.

Ἐκτὸς τῶν ἄνωθι χωρίων, ἐπὶ τῆς χερσονήσου Παλλήνης κεῖνται καὶ τινὰ Μετόχια, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἄλλων χερσονήσων τῆς Σιθωνίας καὶ τῆς Ἀκτῆς ἢ τοῦ Ἄθω, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Καλαμαρίας. Τὰ μεγαλύτερα δὲ τῶν ἐπὶ τῆς Παλλήνης κειμένων Μετοχιῶν καὶ ἔτι προσδοφῶρα εἰσὶ τὰ ἑξῆς.

1. Δοχειαρτικὸν Μετόχιον (Τουρκ. Καπὺ Μετόχ) ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς καθ' ὀλοκληρίαν ἐξαφανισθείσης πόλεως Ποτιδαίας κείμενον.

2. Σιμοπετριτικὸν Μετόχιον κείμενον πλησίον τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Σάνης.

3. Διονυσιατικὸν Μετόχιον, κείμενον ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Μένδης, (ἀποικίας οὐσης τότε τῶν Ἐρετριῶν, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον καὶ Θουκυδίδην).

4. Ἐσφιγμενικὸν Μετόχιον.

5. Καρακαλληνὸν Μετόχιον.

6. Λαυριωτικὸν Μετόχιον.

7. Ἀγιοπαυλιτικὸν Μετόχιον, κείμενον ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς πόλεως Αἰγῶν, ὅπου σώζεται ἐκ τῆς ἀρχαιότητος τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπὶ τινος κρημνοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ μεγαλοπρεπῆς τις πύργος πρὸς μαρτυρίαν, χρησιμεύων ἤδη ταῖς ἐν τῇ Ἀγιοπαυλιτικῇ Μετοχίῳ ἐνασκούσι Μοναχοῖς.

Παρὰ τῇ Μετοχίῳ τούτῳ πρὸς τὸν Τορωναῖον κόλπον ὑπάρχει βράχος τις παραδόξως καὶ θαυμασίως ἐσχισμένος, ἐντὸς τοῦ ὁποῦοι δυσκόλως ὁ ἄν-

5. Δὲν εἶναι ὀρθὸν τὸ ὑποστηριζόμενον ἀπὸ τὸν περιηγητὴν μας ὅτι τὸ χωριὸ αὐτὸ κεῖται στὴν τοποθεσίαν τῆς ἀρχαίας Σκιώνης. Ἐδῶ ἦταν ἡ ἀρχαία Ἄφυτις, ὀνομαστή γὰρ τὸ μαντεῖον τῆς τοῦ Διὸς Ἄμωνος καὶ τὸν ναὸν τοῦ Διονύσου στὸν ὁποῖον διακομίσθηκε ἀσθενῶν ὁ στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων Ἀγησήπολις γὰρ νὰ πεθάνῃ ἐκεῖ.

θρωπος εισερχόμενος διακρίνει μέρος τι ἐν σχήματι παρεκκλησίου, ἐν ᾧ σώζεται εισέτι ὁ ἐκ μαρμάρου κίων τῆς Ἱερᾶς Τραπεζῆς ὡς καὶ διάφοροι ἅγιων εἰκόνες ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ φυσικοῦ ἀτέχνως ἐγγεγλυμμένοι. Ὀλίγον τι περαιτέρω ὑπάρχει δεξαμενὴ τις φυσικὴ γέμουσα ὕδατος ἡγιασμένου. Λέγουσι δὲ οἱ Μοναχοὶ τοῦ ἁνω ρηθέντος Μετοχίου ὅτι, ὅτε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐκήρυττε πρὸς τοὺς ἐν εἰδωλολατρείᾳ τότε διατελοῦντας Κασσανδρεῖς τὸ Εὐαγγέλιον, διωχθεὶς παρὰ τινων κατέφυγεν εἰς τὴν παραλίαν ταύτην, ὅπου, ἀπορίᾳ συσθεθέντος τοῦ Ἀποστόλου, ἀμέσως ᾧ τοῦ θαύματος! διαρρήγνυται ὁ ρηθεὶς θράχος, εἰς ὃν εἰσελθὼν τότε, καὶ κρύφα διδάσκων τοὺς παραγενομένους ἐδάπτιζεν αὐτοὺς ἐν τῇ ρηθείᾳ δεξαμενῇ ὁ μακάριος Παῦλος.

8. Ῥωσικὸν Μετόχιον, παρὰ τῷ χωρίῳ Ἀθέτῳ κείμενον. Πλησίον τοῦ Μετοχίου τούτου παρὰ τὴν θάλασσαν Ἀμφιθέατρον Ἑλληνικὸν ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν τοῦ Μετοχίου μοναχῶν, ἀνασκαφᾶς ποιησάντων κατὰ τὸ 1863 ἔτος. Παρὰ δὲ τῷ Ἀμφιθέατρῳ τούτῳ ἀνεκαλύφθη προσέτι καὶ θωμὸς τις ὀλόκληρος. Ἀμφότερα δέ, τὸ τε Ἀμφιθέατρον καὶ ὁ θωμὸς, μεταξὺ τοῦ χωρίου Ἀθέτου καὶ τοῦ Ῥωσικοῦ Μετοχίου κείμενα διακρίνονται ἐπὶ ἀρχαιότητι καὶ ἐξαισίᾳ κατασκευῆ· ἐκ τε τῶν θεμελίων τοῦ Ἀμφιθέατρου ὡς καὶ τοῦ θωμοῦ οἱ μοναχοὶ οὐκ ὀλίγα μεγάλα τετράγωνα μάρμαρα ἐξήγαγον· ἅπερ ἀφοῦ ἐχρησίμωσαν εἰς τὴν ἐκεῖ ἀνέγερσιν ναΐσκου τινος εἰς τὸ Ῥωσικὸν ἀνήκοντος Μετόχιον, καὶ ἐγκαινισθέντος τῷ 1866 ἔτει ὑπὸ τοῦ πρώην Μητροπολίτου Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθου, ἐστάλησαν καὶ κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀθῶνι ἱερὰν Μοῆν τῶν Ῥώσων πρὸς χρῆσιν ἀνοικοδομήσεως.

9. Ἁγιο-αναστασιτικὸν Μετόχιον. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα τινὰ Μετόχια, τὰ ὅποια ὡς μικρὰ καὶ ὀλίγην πρόσοδον φέροντα παραλείπω συντομίαν χάριν.

Ἔτσι περιγράφει τὴν χερσόνησο τῆς Κασσάνδρας ὁ Χρυσανθίδης· ἀτελεῖς οἱ σημειώσεις του ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἢ μεταγενέστερα ἱστορικὰ γεγονότα. Ἀλλὰ δὲν παύει μὲν αὐτὸ νὰ ἔχη τὴν ἀξία του τὸ ὀδοιπορικὸν τοῦ περιηγητοῦ, γιὰ τὴν μᾶς δίνονται ἐνδιαφέρουσες καὶ πολύτιμες εἰδήσεις γιὰ τὴν Κασσάνδρα τοῦ 1869, ἄγνωστες ἀπὸ ἄλλη πηγὴ γιὰ τὴν χρονικὴ ἐκείνην περίοδο.

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς παρέχει ὁ συγγραφέας μαθαίνουμε πῶς τὸ σημερινὸ Πολύχρονο ὀνομαζόταν τότε Πολύχροον ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ ποικιλόχρωμα λουλούδια ποὺ ἀνθίζαν ἐκεῖ· πῶς τὸ Πευκοχώριον λεγόταν τότε Καψόχωρα, ἐπειδὴ στὰ παλιὰ χρόνια εἶχε πυρποληθῆ ἀπὸ τοὺς πειρατές.

Τὴν Ἀθυτον τὴν ὀνομάζει ὁ περιηγητὴς Χρυσανθίδης Ἀθετον καὶ ἀπορῶ πῶς ἡ ὠραία αὐτὴ κωμόπολις δὲν μετωνομάσθηκε ἀκόμα σὲ Ἀφυτιν,

δηλαδή πῶς δὲν πῆρε ἀκόμα τὸ ὄνομα τῆς ἀρχαίας πόλεως, τῆς ἀποικίας τῶν Ἐρετριέων ποὺ ἔκειτο στὴν ἴδια ἀκριβῶς θέση.

Ἐπειτα, ἡ ἀφήγησις τοῦ Χρυσανθίδη παρουσιάζει κάποιον ἱστοριοαρχαιολογικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ ἀγιορειτικά Μετόχια τῆς Κασσάνδρας. Σημειώνουμε ἐδῶ πῶς τὸ Ῥωσικὸ Μετόχι, ποὺ βρισκότανε στὴν παραλία τῆς σημερινῆς Καλλιθέας, ἀγοράσθηκε πρὶν ἀπὸ εἴκοσι χρόνια ἀπὸ ἐπιχειρηματίαν· τὰ ἱστορικὰ παλαιὰ κτήριά του κατεδαφίσθηκαν καὶ στὴ θέση τους ὀρθώνεται σήμερα τὸ τουριστικὸ ξενοδοχεῖο «Ἀμμων Ζεὺς», στὴ θεμελίωσις τοῦ ὁποῦοῦ δρέθηκαν πολλές ἀρχαιότητες πολὺ σημαντικές. Τὸ ναῖδριον ποὺ ἀναφέρει ὁ περιηγητὴς βρῖσκεται καὶ σήμερα, δυστυχῶς ἀνακαινισθέν.

Στὴν ἔκτασις τοῦ «ἁγιο-Παυλίτικου Μετοχίου» ξαπλώνεται σήμερα ἡ Νέα Φώκαια καὶ σ' ἓνα παραθαλάσσιον λοφίσκο ὑψώνεται ἀκόμα περὶ φανός καὶ ἐπιβλητικὸς, ἔστω καὶ ἐρειπωμένος, ἓνας μεσαιωνικὸς πύργος, ὁ πύργος τοῦ Μετοχίου.

Σώζεται καὶ σήμερα «ὁ θράχος ὁ παραδόξως καὶ θαυμασίως ἐσχισμένος». Μιὰ ὀπὴ ἐκεῖ ἀποτελεῖ τὴν εἴσοδο σὲ λαξευμένην στοά, ἀληθινὸν λαδύρινθο, ποὺ χρειάσθηκε νὰ διασχίσω ἔρποντας γιὰ νὰ φθάσω στὸ «ἁγίασμα», στὴ φυσικὴ δεξαμενὴ τὴν γέμουσαν ὕδατος ἡγιασμένου» καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀσθμαίνοντας νὰ καταλήξω σὲ μιὰ κοιλότητα ἀψιδωτῆ, εἶδος μικρᾶς κόγχης, ποὺ σίγουρα ἦταν ἓνα παλαιοχριστιανικὸ ναῖδριον. Οἱ θολωτοὶ τοῖχοι του καλύπτονται ἀπὸ πυκνὸ στρώμα αἰθάλης, προφανῶς ἀπὸ τὰ κερὰ ποὺ ἀναβαν ἐκεῖ οἱ χριστιανοί, γιὰ τὴν κρύπτη αὐτὴ ἦταν ἀναμφίβολα ἓνα εὐσεβὲς καταφύγιον, ἓνα ἄσυλον τῶν πιστῶν.

Ἡ Ἐφορία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Χαλκιδικῆς ἄς προσέξῃ τὸ μνημεῖον αὐτό· ἴσως μὲ τὸ καθάρισμά του ἀπὸ τὴν ἐπικολημένην καπνιὰ ἀναφανοῦν «αἱ διάφοροι ἅγιων εἰκόνες ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ φυσικοῦ ἐγγεγλυμμένοι», γιὰ τίς ὁποῖες μιλάει ὁ Χρυσανθίδης, ἴσως ἀποκαλυφθοῦν παλαιοχριστιανικὰ μόνογράμματα καὶ ἄλλες χαραγμένες παραστάσεις.

δ'. Ἡ Χερσόνησος Ἰθωνία.

Καὶ τὸ χρονικὸ-ὀδοιπορικὸ τοῦ Χρυσανθίδη συνεχίζεται:

Στὸ δεῦτερον κεφάλαιον ὁ συγγραφέας περιγράφει τὴν χερσόνησον Σιθωνίαν, ἢ ὁποῖα «τανῦν Λογκὸς ἢ Σιγγιὰ ἐπονομαζομένην σήμερον, σύγκειται ἐκ πέντε χωρίων ἅπερ λείψανά εἰσι ἀρχαίων πόλεων.

Ἡ Χερσόνησος αὕτη εἶναι μεγαλητέρα κατὰ τε τὸ μῆκος καὶ πλάτος τῶν δύο ἄλλων χερσονήσων, τῆς Παλλήνης καὶ τῆς Ἀκτῆς.

Ἀρχεται δὲ αὕτη ἐκ τοῦ ποταμοῦ Χαθρίου, ὅστις ἔχων τὰς πηγὰς του

πλησίον τῆς ἀρχαίας πόλεως Χαλκίδος (νῦν Βραστά καλουμένης) χύνεται εἰς τὸν Τορωναῖον κόλπον».

ε'. Περὶ τῶν κατὰ τὴν Χερσόνησον Σιθωνίαν χωρίων.

Ἀρχίζει ὁ περιηγητὴς τὴν ἐπίσκεψή του στὴ Σιθωνία ἀπὸ τὴν Ὀρμύλια, προχωρεῖ πρὸς τὴν Νικήτη, ἀνεβαίνει στὸν Παρθενῶνα, φθάνει στὴν Τορώνη, κατευθύνεται στὴ Συκιὰ καὶ στὴ Σάρτη, βαδίζει πρὸς τὸν Ἅγιον Νικόλαον καὶ καταλήγει στὸ Μεταγγίτσι. Καὶ ἰδοὺ τί μᾶς ἀφηγεῖται «Περὶ τῶν κατὰ τὴν Χερσόνησον Σιθωνίαν χωρίων» καὶ «Περὶ τῶν Μετοχίων τῶν ἐπὶ τῆς χερσονήσου Σιθωνίας κειμένων».

1. ΣΕΡΜΥΛΙΑ

Τὸ χωρίον τοῦτο, ὅπερ λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Σερμύλης διατελεῖ καλεῖται σήμερον Σερμύλια καὶ Ὀρμύλια. Κεῖται δὲ εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς νοτιο-ανατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους Κύλλης, ὅπερ φέρει μεταλλεῖα χαλκοῦ, καὶ ἐκτείνεται μικρὸν ἐπὶ τῆς ἐκτεταμένης ἐκείνης πεδιάδος ἐχούσης ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ρηθέντος ὄρους μέχρι τῆς θαλάσσης δύο περίπου ὥρων τὴν πεδιάδα ταύτην διαπερᾶ ὁ Χαβρίας ποταμὸς χυνόμενος πρὸς τὸν Τορωναῖον κόλπον· πάντες δὲ οἱ ἀγροί, ἄμπελοι, ἐλαιῶνες, συκαμινεῶνες καὶ ἄλλα τινα καρποφόρα δένδρα, κτήματα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Σερμυλίας τυγχάνοντα, κεῖνται ἐπὶ τῆς πεδιάδος ταύτης.

Σύγκειται δὲ τὸ χωρίον Σερμύλια ἐκ τριακοσίων περίπου οἰκιῶν. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ χωρίου τούτου εἶναι μεγάλη καὶ εὐρύχωρος, οὐχ' ἦττον δὲ καὶ κεκοσμημένη· σεμνύεται δ' ἐπ' ὄνοματι τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου· ὑπάρχει δὲ καὶ Ἑλληνοαλληλοδιδασκτικὴ Σχολή, λαμπρὸν τυγχάνουσα οἰκοδόμημα ἀναλόγως τοῦ χωρίου· ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων αὕτη τῷ 1863 ἔτει, τῇ ἀξιεπαίνῃ προτροπῇ μὲν τοῦ τότε Μητροπολίτου Κασσανδρείας νῦν Δέρκων Κ. Νεοφύτου, τῇ γενναίᾳ δὲ συνδρομῇ τῶν τοῦ χωρίου τούτου κατοίκων.

Κατ' ἔτος τῇ ἑορτῇ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (Ἰουνίου 30) γίνεται ἐκεῖσε ἐμπορικὴ πανήγυρις, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας πλείστοι ἐκ διαφόρων πλησιοχώρων χωρίων ἐκεῖ μεταβαίνοντες μετὰ διαφόρων ἐμπορευμάτων πωλοῦσιν αὐτὰ ἢ ἀνταλλάσσουν.

Ὀλίγον τι δὲ μακρὰν τοῦ χωρίου ὑπάρχει παρά τινι ἐξωκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Τριάδος τὸ Νεκροταφεῖον τῶν κατοίκων, περιστοιχούμενον ὑπὸ τοῦ χωρίου ἀνηγέρθη δὲ τῷ 1866 ἔτει, ὑπὸ τοῦ πρώην Μητροπολίτου Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθου.

Τὸ κλίμα δὲ τοῦ χωρίου τούτου εἶναι νοσῶδες. Κατὰ μῆνα Ἰούνιον, Ἰού-

λιον καὶ Αὐγουστον ἐπικρατεῖ μάλιστα ἐκεῖ πνιγερὸς καύσων, ἐπιπολάζει δὲ καὶ σφοδρὸς πυρετός, οὐκ ὀλίγα θύματα αὐτοῦ παρερχόμενος⁶.

2. ΝΙΚΗΤΗ

Τὸ χωρίον τοῦτο ἀπέχον ἡμίσειαν ὥραν τῆς θαλάσσης κεῖται ἐγχωσμένον εἰς σχισμάδα τινα τοῦ ὄρους Κύλλης· σύγκειται δὲ ἐξ ἑκατὸν ἐννεμήμοντα πέντε περίπου οἰκιῶν, ὑπάρχει δὲ καὶ Σχολεῖον Ἀλληλοδιδασκτικόν. Ἡ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ Ἱερά Ἐκκλησία τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νικήτα ἀνηγέρθη τῷ 1867 ἔτει, τῇ ἀξιεπαίνῃ προτροπῇ τε καὶ συνδρομῇ τοῦ πρώην Μητροπολίτου Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθου⁷, συνδραμόντων καὶ πάντων τῶν κατοίκων τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου.

6. Εἶναι τὸ σημερινὸ χωριὸ Ὀρμύλια στὴ θέση τῆς ἀρχαίας Σε ρ μ ὄ λ η ς, ἀποικίας τῶν Χαλκιδέων· φόρου ὑποτελής στοὺς Ἀθηναίους ὑστερα ἀπὸ τὴν ἤτταν τῶν Περσῶν καταστράφηκε περὶ τὸ 348 π.Χ. ἀπὸ τὸν Φίλιππον τὸν Β'.

7. Ὁ Ἱεράρχης οὗτος εἶναι λίαν ἀξιεπαῖνος διὰ τοὺς κόπους καὶ μόχθους, οὓς κατέβαλε διὰ τὴν ἀνάγεισιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίου. Τὸ χωρίον Νικήτη ἐκέντητο ἀρχαίαν τινα ἐκκλησίαν σμικροτάτην, ἐν ἣ ἐκκλησιαζόμενοι οἱ κάτοικοι ἐστενωχωροῦντο μεγάλως ἕνεκα τῆς μικρᾶς χωρητικότητος αὐτῆς, πρὸ πάντων ὅμως ἐν καιρῷ χειμῶνος, διότι ἐξετίθεντο εἰς τὰς βροχὰς καὶ χιόνιας τοῦ χειμῶνος. Μολονότι δ' ὑπέφερον τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα δεινά, ἕνεκα τῆς ἀγροικίας καὶ ἀναισθησίας σχεδὸν ἀπὸ τῶν ἐτῶν διχονοοῦντες δὲν ἐπεχείρουν νὰ ἀνεγείρουν εὐρύχωρον Ἐκκλησίαν, καίτοι ἐπὶ τοσοῦτον προτρεψάντων αὐτοὺς τῶν κατὰ καιροὺς Ἀρχιερέων, Μητροπολιτῶν Κασσανδρείας τῶν ἀοιδίμων Δανιὴλ καὶ Ἰακώβου (τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας) Ἱερεμίου (ἐν Μιτυληνῇ ἤδη διατρίβοντος), Ἰγνατίου (τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Ἐλασσῶνος) καὶ Νεοφύτου (τοῦ νῦν Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Δέρκων). Ἄλλ' ὁ ρηθεὶς Ἱεράρχης Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθος ὁ ἐκ Καισαρείας οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπὶ τέλους κατέπεισε τοὺς κατοίκους τούτους ἵνα ἀνεγείρουν τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο οἰκοδόμημα.

Ἄλλὰ τότε καὶ τῆς ἀνεγέρσεως ἐγκριθείσης καὶ ἀποφασισθείσης, τῆς δὲ διὰ τὴν ἀνάγεισιν ἀναγκαιότητος ὕλης προπαρασκευασθείσης, πρὸς δὲ καὶ τοῦ Ἀρχιτέκτονος ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ρηθέντος Ἱεράρχου συμφωνηθέντος ἀκόμη, αἴφνης διαρρύνηται διαφωνία μεγίστη μεταξὺ τῶν κατοίκων, εἰς δύο διαιρεθέντων φατρίας, ὧν οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ ἀνεγερθῇ ἐπὶ τοῦ παρὰ τῇ δεξιᾷ τοῦ χωρίου πλευρᾷ ὑψουμένου λόφου, οἱ δὲ ἔλεγον ὅτι πρέπει νὰ ἀνεγερθῇ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χωρίου (ἐπὶ θέσεως στενωποῦ καὶ βορβορώδους). Τέλος ὑπεριστάσεως τῆς γνώμης τῆς εὐ φρονούσης μερίδος, ἧς ἠγεῖτο Γερο-Παναγιώτης τις, ἤρξατο μετὰ τὴν συμφιλίωσιν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἢ ἀνεγερσις τοῦ ναοῦ κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 1867 ἔτους, ὅτε καὶ ἁγιασμοῦ τελομένου παρὰ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀρχιερέως ἐπὶ τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ, ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Μάρτυρος Νικήτα (κατὰ τὸν τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας ἅγιον ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἔλαβε τὸ χωρίον), παρόντος τότε καὶ τοῦ προηγούμενου τῆς ἐν Ἀθῶνι Μονῆς τοῦ Ἐηροποτάμου Κ. Διονυσίου μετὰ καὶ τριῶν ἄλλων Μοναχῶν. Κατὰ τὴν οἰκοδομὴν ταύτην ἐπεσταῖτε ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἱεράρχης συντρέχων καὶ προμηθεύων αὐτοπροσώπως κατὰ πάντα τὰ ἀναγκαζόμενα· καὶ ἤδη τὸ χωρίον τοῦτο κέντηται μίαν λαμπρὰν ἐκκλησίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ, καταθέλγουσαν τοὺς θεατὰς, διότι φαίνεται μακρόθεν ὑψουμένη ἐπὶ τοῦ

Τὸ χωρίον Νικήτη εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Γαληψοῦ⁸. Ὁλίγον τι μακρὰν τοῦ χωρίου πεδιάς τις ἐξαπλοῦται πρὸς τὴν θάλασσαν· ἐπὶ τῆς πεδιάδος ταύτης νέμονται ἐν καιρῷ χειμῶνος τὰ ποίμνια τῶν Βλάχων λεγομένων, τῶν μὲν ἐκ Βοδενῶν, τῶν δὲ ἐκ Στρωμνίτης καὶ ἄλλων ἐκ Κεσπεντηλίου μεταβαινόντων κατὰ Σεπτέμβριον εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, κισιάδας καλουμένας, δι' ἃς πληρόνουσιν οὗτοι ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τὸ ἀντίτιμον τῆς νομῆς εἰς ἐκάστην Κοινότητα, εἰς ἣν ἀνήκει ἐκάστη πεδιάς· ἀπέρχονται δὲ εἰς τὰ ἴδια μετὰ τῶν ποιμνίων κατὰ τὴν 25 Μαρτίου. Τὸ ἀντίτιμον δὲ τῆς νομῆς καὶ τῆς πεδιάδος τοῦ χωρίου τούτου οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε τότε κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἄνω ρηθέντος ναοῦ τοῦ χωρίου Νικήτης, παρὰ Βασιλείου τινος ἐκ Κεσπεντηλίου πληρωθὲν διὰ πέντε ἔτη.

3. ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Τὸ χωρίον τοῦτο κείμενον ἐπὶ τῆς σειρᾶς τοῦ δυσβάτου ὄρους Λίγγου σύγκειται ἐκ πενήκοντα περίπου οἰκιῶν· ἔχει δὲ Ἐκκλησίαν, ὡς καὶ δημοτικὸν Σχολεῖον. Τὰς γαίας τοῦ χωρίου τούτου ἐσφετερίσθησαν δωροδοκῆσαντες τὰς ἐν τῇ πόλει Θεσσαλονίκης πολιτικὰς ἀρχὰς οἱ ἄπληστοι Μοναχοὶ τῆς ἐν τῷ Ἁθωνί Μονῆς τοῦ Κωνσταμονίτου, ἐχούσης Μετόχιον γεινιάζον τῷ χωρίῳ Παρθενῶνος. Καὶ ἤδη οἱ κάτοικοι οὐδὲν ποιήσαντες διὰ διαφοροτρόπων ἀγωγῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ στεροῦνται ἀδίκως καὶ παραλόγως τῶν γαιῶν τῶν πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν αὐτῶν ἀναγκαίων ἐξαρκούντων μόλις, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰσὶν ἀξιοδάκρυτοι.

ΤΟΡΩΝΗ

Τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως, ἧς τὰ ἐρείπια μόνον σώζονται, διατηρεῖται εἰσέτι ἀνέπαφον τὸ κατὰ τὴν θάλασσαν φρούριον Λήκυθον⁹. Ἀναφέρει δὲ ἱστορικῶς περὶ τούτου ὁ Θουκυδίδης λέγων ἐν Κεφαλ. 113. Βιβλ. 4 οὕτω πως.

«Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι (ἔτυχον γὰρ ἐν τῇ ἀγορᾷ ὀπλιτὰι καθεύδοντες

προρρηθέντος λόφου τοῦ ἐπικειμένου τῷ χωρίῳ ὡς ἄνω εἴρηται, ὡς κομφότατον καὶ περικαλλὲς προπύργιον. Ἄλλ' ὃ τῆς ἀγνωμοσύνης! χολὴν ἀντὶ τοῦ μάννα ἀπέδωκαν τῷ ἀξιόπαινῳ Ἱεράρχῃ Κ. Χρυσάνθῳ, τῷ καὶ αὐτὸ τὸ συμφέρον αὐτοῦ θυσίασαντι δι' αὐτοῦς, οἱ συγγενοὶ οὗτοι κάτοικοι ἕνεκα ἀτομικῶν παθῶν καὶ παρανόμων αἰτήσεων τῶν καταδιώξαντες αὐτὸν μετὰ τινῶν ὀλιγαριθμῶν ἀσυνειδήτων.

8. Δὲν εἶναι καθόλου βέβαιον ὅτι τὸ τωρινὸ χωρίον Νικήτη ἕρκεται ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Γ α λ η ψ ο ὅ πού πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ κοντὰ πρὸς τὸν ποῦ τὴν ἐξυπηρετοῦσε. Ὁ Ἡρόδοτος (Ζ. 122) τοποθετεῖ τὴν Γ α λ η ψ ὃ ἀνάμεσα ἐπὶ τὴν Τωρῶνη καὶ τὴν Σερμύλην.

9. Ὅπου ὁ σημερινὸς συνοικισμὸς «Τωρῶνη» στὸν δμώνυμο ὄρειον τῆς περιφερείας Σουκιᾶς.

«ὡς πενήκοντα) ἐπειδὴ ἦσθοντο, οἱ μὲν τινες ὀλίγοι διαφθείρονται ἐν χερσὶν αὐτῶν, τῶν δὲ λοιπῶν οἱ μὲν πεζῆ, οἱ δὲ εἰς τὰς ναῦς, ἐφρούρουσαν δύο, καταφυγόντες διασώζονται ἐς τὴν Λήκυθον τὸ φρούριον, ὃ εἶχον αὐτοὶ, καταλαθόντες ἄκρον τῆς πόλεως ἐς τὴν θάλασσαν ἀπειλημμένον ἐν στενῷ ἰσθμῷ· κατέφυγον δὲ καὶ Τωρῶναιων ἐς αὐτοῦς ὅσοι ἦσαν σφίσι ἐπιτήδειοι».

Καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει περὶ τινος συμμαχίας γενομένης μεταξὺ Τωρῶναιων καὶ Ὀλυνθίων, καὶ ἄλλων τινῶν γειννιαζουσῶν πόλεων, οὕτω πως λέγων ἐν Κεφαλαίῳ 27, 16, γγ'.

«Τῶν μετασχουσῶν ταύτης τῆς συμμαχίας (τῶν Ὀλυνθίων ἐννοεῖ) ἦσαν ἄλλαιτε (πόλεις) καὶ αἱ ἐξῆς, Ποτίδαια, Τωρῶνη, Λήκυθος, Μηκύδερνα, ἴσως δὲ καὶ ἡ Ἄσσα, Πίλωρος, Σίγγος, Σάρτα, Σερμύλη, Ἀργίλος, Στάγειρος, Σκῶλος, Σπάρτωλος».

Τὴν Τωρῶναιων καὶ Ὀλυνθίων συμμαχίαν καὶ τὰ νομίσματα μαρτυρεῖ, ἐν οἷς ἐπιγράφεται ΟΛΥΝΘΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΡΩΝΑΙΩΝ ΑΙΟΝΟΜΟ (= δμόνοια) ἴδε Βοιμελ. Προλεγόμενα σελ. 25.

Ἡ ἐξαφανισθεῖσα ἐπίσημος πόλις Τωρῶνη ἦτο τὸ πάλαι μίαν τῶν μεγαλύτερων πόλεων τῆς χερσονήσου Σιθωνίας, ὡς καὶ ἡ πόλις Σίγγος (νῦν χωρίον Σουκιᾶ) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς τῆς χερσονήσου πλευρᾶς κειμένη, δοῦσα δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς τὸν Σιγγιτικὸν κόλπον. Ἀπὸ δὲ τῆς Τωρῶνης ὠνομάσθη καὶ ὁ ἕτερος κόλπος Τωρῶναιος.

4. ΣΥΚΙΑ

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Σιγγοῦ, ἐξ ἧς ὠνομάσθη, ὡς εἴρηται ἄνω, καὶ ὁ κόλπος ὁ τὴν χερσονήσον Σιθωνίαν περιβρέχων, καὶ πρὸς τὸ Αἰγαῖον τείνων πέλαγος, Σιγγιτικός. Σύγκειται δ' ἐκ τριακοσίων εἴκοσι περίπου οἰκιῶν, κειμένων παρὰ τῇ ὑπάρξει τοῦ πετρώδους ὄρους Λίγγου. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ χωρίου τούτου εἶναι ἀρχαία, καεῖσα κατὰ τὸ ἦμισυ ἐπὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ Πολέμου (1855) ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὧν ἀρχηγὸς ἦν τότε ὁ διαβόητος Τσάμος ὁ Καρατάσος, (ὁ ὁποῖος κατετάραξε δι' ἀπατηλῶν καὶ ἀδυνάτων λόγων τοὺς ἐφησυχάζοντας Κασσανδρεῖς)· ἔκαυσαν δὲ ταύτην, ἐπειδὴ ὁ Ὀθωμανικὸς στρατὸς ὡς ἐν φρουρίῳ περικλεισθεὶς ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῶν παραθύρων ἐπυροβόλει κατὰ τῶν Ἑλλήνων· ἤδη δὲ ἀνεγερθεῖσα παρὰ τῶν κατοίκων ἐπὶ τῶν ἡμικαύστων σχεδὸν θεμελιῶν διατελεῖ πάντῃ ἄκοσμος.

Περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῆς χώρας Σουκιᾶς σημειωτέον καὶ τοῦτο ὅτι, ἐν τινὶ ἀγρῷ ἱερώς τινος τοῦ χωρίου τούτου, μεταξὺ Σουκιᾶς καὶ Τωρῶνης κειμένη, ἀνεκαλύφθησαν Μακεδονικὰ χρυσᾶ νομίσματα πλείστα καὶ εὐμεγέθη, ἔχοντα δὲ προτομὴν βασιλέως τῆς Μακεδονίας, οὗ τὸ ὄνομα καὶ περ ἐν τοῖς

νομίμασιν ὃν ἐγκεχαραγμένον ἀπέθη ὅμως ἤδη, ὡς ἐφθαρμένον ἐκ τῆς πολυκαιρίας δυσανάγνωστον. Σώζονται δὲ κατὰ τὴν ρητὴν ὁμολογίαν ἱερέως τινος τοῦ χωρίου Συκιᾶς παρὰ τῷ Σεβ. Μητροπολίτῃ Δέρκων Κ. Νεοφύτῳ τινὰ τῶν νομισμάτων τούτων, ὡς δωρηθέντα τῇ Α. Σεβασμότητι παρὰ τοῦ ἀνακαλύφσαντος τὰ νομίματα ταῦτα ἱερέως ἀρχαιότητος χάριν.

Ἐπάρχει δὲ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καὶ Ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολή.

ΣΑΡΤΗ

Καὶ αὕτη ἦν ποτὲ λαμπρὰ πόλις ἀρχαία ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀμπέλου κειμένη, ἧς ὅμως οὐδὲ ἴχνος σώζεται· χρησιμεύει δὲ σήμερον ὡς χειμᾶδιος κατοικία τινῶν τῶν κατ' ἔτος ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ ἐνδημούντων Βλάχων· γεωργοῦνται δὲ αἱ γαῖαι αὐτῆς ὑπὸ τῶν καλογήρων τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῶν εἰς τὰ ἐκεῖσε ἰδρυμένα μικρὰ μετόχια κατοικούντων¹⁰.

5. ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Τὸ χωρίον τοῦτο ἐξ ἑκατὸν ἐβδομήκοντα περίπου οἰκιῶν συγκείμενον κατέχει λαμπρὰν καὶ ἐξαιρετικὴν τοποθεσίαν, ἕνεκα τῆς μαγευτικῆς θέας τοῦ Σιγγιτικῆς κόλπου, καὶ τῆς ἀπέναντι χερσονήσου Ἀκτῆς ἢ τοῦ Ἁθω, ὁμοιοζούσης μὲ στεφανίδα, ἣν ὡς ἀδάμαντες καὶ μαργαρίται περικοσμοῦσιν αἱ 24 εὐαγεῖς Μοναί, τὰ σεπτὰ ταῦτα κειμήλια τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ οὐκ ὀλίγους κόπους κατέβαλεν ὁ Σεβάσμιος Μητροπολίτης πρώην Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθος, ὅπως ἐκ θάβρων ἀνεγείρῃ Ἑλληνικὴν καὶ Ἀλληλοδιδασκτικὴν Σχολὴν μυρία προσκόμματα ἀπαντήσας παρὰ τῆς μερίδος τῶν ἀγενῶν καὶ ἀφιλομούσων τοῦ χωρίου τούτου κατοίκων.

Δύο περίπου ὥρας καταβαίνων τις ἐκ τοῦ χωρίου τούτου πρὸς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Σιγγιτικῷ κόλπῳ παρὰ τῇ ξηρᾷ φυσικὸν ἀξιοθαύμαστον τινα λιμένα, ἐκ μικρῶν νησιδίων ἀποτελούμενον καὶ διαφόρους φυσικὰς εἰσόδους τε καὶ ἐξόδους ἔχοντα, καλούμενον δὲ Βουρβουροῦν.

Ἐν τῷ φυσικῷ τούτῳ λιμένι οἱ πλείστοι τῶν κατοίκων ἐνασχολοῦνται περὶ τὴν ἀλιεῖαν διαφόρων ἰχθύων μαλακίων καὶ ὀστρακοδερμάτων· ἐκ τοῦ λιμένος τούτου καὶ μάλιστα ἐκ τῶν δύο κόλπων τοῦ τε Σιγγιτικῆς καὶ Τορωναίου ἐξάγεται ὁ περίφημος ὀκτάπους, καὶ τόσοι ἄλλοι ἰχθύες.

10. Διετήρησε τὸ ἀρχαῖο ὄνομα τῆς τοποθεσίας ὅπου (στὴν ἀνατολικὴν παραλία τῆς Σιθωνίας καὶ στὸν ὄρμον κοντὰ στὸ ἀκρωτήρι «Ψευδοκάβος») ὑπῆρχε ἡ ἀρχαία Σάρτη ποῦ ἀναφέρει καὶ ὁ Ἡρόδοτος (Ζ. 122) ἀνάμεσα στὶς πόλεις ἀπὸ τίς ὁποῖες ὁ Ξέρξης παρέλαβε πλοῖα καὶ στρατὸν.

6. ΜΕΤΑΓΚΙΤΣΙΟΝ

Τὸ χωρίον τοῦτο λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Πιλώρου διατελοῦν, σύγκειται ἐκ τεσσαράκοντα οἰκιῶν μετὰ Ἐκκλησίας καὶ δημοτικοῦ Σχολείου.

Τὸ χωρίον τοῦτο ὀνομάζετο Μετωκίσθιον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως Πιλώρου, ὡς ἐκ τῆς ἐκεῖσε μετοικήσεως καὶ ἄλλων, κατοίκων ξένων χωρίων. Ἦδη δὲ, χυδαϊκώτερον Μεταγκίτσι καλεῖται¹¹.

στ'. Περὶ τῶν Μετοκίων
τῶν ἐπὶ τῆς χερσονήσου Σιθωνίας κειμένων.

Τὰ ἀξιοσημείωτα τῶν ἐπὶ τῆς χερσονήσου Σιθωνίας κειμένων Μετοκίων ὡς μεγαλητέρων καὶ ἔτι προσδοφῶρων εἰς τὰ ἐξῆς:

1. Ζωγραφικὸν Μετόχιον παρὰ τῷ Χαβρίῳ ποταμῷ κείμενον.
2. Βατοπεδινὸν Μετόχιον πλησίον τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ.
3. Γρηγοριανὸν Μετόχιον, παραλίως τοῦ Τορωναίου κόλπου κείμενον, καὶ ἀπέχον τοῦ χωρίου Παρθενῶνος ἡμίσειαν περίπου ὥραν.
4. Παντοκρατορινὸν, παρὰ τῷ Κωφῷ λιμένι κείμενον.
5. Διονυσιατικὸν, παρὰ τῇ τοποθεσίᾳ τῆς ἀρχαίας πόλεως Σάρτης.
6. Ζωγραφικὸν μετόχιον ἕτερον ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς χερσονήσου κείμενον ἐν σχισμᾷ τινι τοῦ ὄρους Λίγκου, ἐν ᾧ πληθὺς ἡδυλάων ἀηδόνων ἐμφωλεῦει μελίρρυτα ἄσματα ἀπαγγελλόντων ἐν σεληνοφειγῇ νυκτί.
7. Ξενοφωντινὸν Μετόχιον, γειτνιάζον τῷ χωρίῳ τοῦ ἁγίου Νικολάου.
8. Διονυσιατικὸν Μετόχιον ἕτερον, ἢ Νερόμυλος, ὡς καλεῖται ἤδη, κείμενον παραπλεύρως τῶν τοῦ Χαβρίου ποταμοῦ ροῶν.
9. Δοχειαρίτικον Μετόχιον, Βεργαρδίκι καλούμενον, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Σιγγιτικῆς κόλπου ἐπὶ τῆς παραλίας ἰδρυμένον κατέχει ἤδη ἐν μέρει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀσσης, ἧς διαφόρων οἰκοδομῶν ἐρείπια φαίνονται ἐπιδεικνύοντα τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν δυστυχῶν ἐκείνων κατοίκων αὐτῆς.

ζ'. Ἡ χερσονήσος Ἀκτῆ ἢ τοῦ Ἁθω.

Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὁ Χρυσανθίδης κάμνει μιὰ σύντομη περιγραφή τῶν Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, χωρὶς ἢ ἀφήγησέ του αὐτὴ νὰ ἔχη ἰδιαιτέρη σημασία, γιατί ἐπαναλαμβάνει πολὺ γνωστὰ πράγματα.

11. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ συγγραφέας πέφτει σὲ κάποια σύγχυση. Ἡ ἀρχαία Πίλωρος (ἢ δευτέρη πόλις ποῦ συνάντησε ὁ Ξέρξης ἀφοῦ πέρασε τὴν διώρυγα τοῦ Ἁθω) προσδιορίζεται σήμερα στὴ Σιθωνία ἀπέναντι στὸ νησί Διάπορος.

Κινοῦν μόνο τὸ ἐνδιαφέρον μας ὅσα γράφει γιὰ τὴν κορυφὴ τοῦ Ἄθω: «Ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς τοῦ ὄρους Ἄθω κεῖται παρεκκλήσιόν τι ἐπ' ὀνόματι τῆς θείας Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὁποίου παρεκκλησίου αἱ Δεσποτικά εἰκόνες εἰσὶν ὀρειχάλκιναι (ὡς ἠκούσαμεν παρά τινων Μοναχῶν, καθότι αὐτόπται οὐκ ἐγενόμεθα) ἵνα μὴ διαρραγῶσι ξύλιναι οὔσαι ἕνεκα τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐκεῖ ὑπερβολικωτάτου ψύχους· ἐν τῇ παρεκκλησίῳ τούτῳ ἄπαξ τοῦ ἔτους κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως (6 Αὐγούστου) τελεῖται ἡ θεία λειτουργία παρά τινων Μοναχῶν, μετὰ μεγάλου κόπου ἀναβαινόντων τὴν οὐρανομήκη ταύτην τοῦ Ἄθω κορυφῆν. Λέγεται δὲ πρὸς τούτους ὅτι, ἐάν τις περιεργεῖα ὠθυόμενος ἀναβῆ ἐπὶ τῆς ρηθείσης κορυφῆς τοῦ Ἄθω δύναται νὰ διακρίνῃ εἰ καὶ τόσον μακράν, τὴν τῶν πόλεων βασιλίδα Κωνσταντινούπολιν διὰ τηλεσκοπίου, ὑπὸ γαλήνιον ὄμιον καὶ ἀνέφελον οὐρανόν. Τὸ τοιοῦτον, κατ' ἐμὴν ἰδέαν, φαίνεται λίαν ἀπίθανον, ἀλλ' ἴσως πάλιν, οἱ ἐν τῇ Ἀγιωνύμφῳ τούτῳ Ὄρει ἐνασκούντες Μοναχοὶ νὰ ἐδοκίμασαν πρὸς πολλοῖς ἄλλοις περιεργείας ἀξίους καὶ τοῦτο».

Περὶ τοῦ Δ' Τμήματος.

«Τὸ ἕτερον τμήμα, τὸ καὶ συνεχόμενον μετὰ τῶν τριῶν περιγραφεισῶν χερσονήσων, τῆς Παλλήνης, τῆς Σιθωνίας καὶ τῆς Ἀκτῆς, ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ὑπαγόμενα ἐκκλησιαστικῶς τὸ μὲν, ὅπερ καὶ καλεῖται Καλαμαρία, καὶ αὐτὸ μόνον θέλομεν περιγράψαι, ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Μητροπολίτου Κασσανδρείας, τὰ δὲ ἄλλα δύο, ἅπερ λίαν περιληπτικῶς θέλομεν διέλθει περιγράφοντες, ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν δύο ἐπισκόπων τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, τοῦ ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ».

Ἀρχίζει ὁ συνοδὸς τοῦ Χρυσάνθου μὲ τὴν Καλαμαριὰν πὸ τὴν ὀνομάζει Κ α λ α μ α ρ ί α ν καὶ δίνει μάλιστα ὁ ἴδιος τὴν ἐτυμολογίαν τῆς τοπωνυμίας: «Τὸ τμήμα τοῦτο, ἐκ πεδιάδος ἐκτεταμένης μεθ' ὑψηλοτάτων ὀρέων συνιστάμενον καλεῖται ὡς ἂν εἴρηται Κ α λ α μ α ρ ί α. Λέγεται δέ, ὅτι τὸ μέρος τοῦτο ἀνῆκε ποτε εἰς τὴν ἐξουσίαν Μαρίας τινος ἀδελφῆς ἡγεμόνος τῶν Μακεδόνων, ἐπικαλουμένης Καλῆς, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκλήθη Καλὴ Μαρία, καὶ ἀκολούθως Καλαμαρία. Ἀρχεται δὲ ἕξωθεν τοῦ χερσαίου τείχους τῆς παρακειμένης πόλεως Θεσσαλονίκης καὶ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Παλλήνης ἔνθα καὶ ἀποτελεῖται κατὰ πλάτος ὁ μυχὸς τοῦ Τορωναίου κόλπου. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος ταύτης τῆς Καλαμαρίας, ὡς καὶ τῶν ἐπικειμένων ὀρέων κείνται πλεῖστα χωρία, τινὰ τούτων λείψανα ὄντα ἀρχαίων πόλεων. Ταῦτα δὲ εἰσὶ τὰ ἐξῆς:

1. ΠΟΥΡΝΑΡΙ ¹²

Τοῦτο ὡς ἔπαυλις ἐπισήμου τινος Ὀθωμανοῦ Θεσσαλονικέως διατελοῦν ἐκ πέντε περίπου οἰκιῶν σύγκειται. Κατοικεῖται δὲ ὑπὸ μετοίκων... , γεωργούντων τὰς γαίας αὐτοῦ ὡς δούλων τοῦ ἰδιοκτητοῦ.

2. ΤΑΓΑΡΤΣΗΚΙ ¹³

Καὶ τοῦτο ἔπαυλις τυγχάνον σύγκειται ἐκ δεκατεσσάρων περίπου οἰκιῶν οἰκουμένων ὑπὸ γεωργῶν μισθωτῶν.

3. ΜΑΤΖΑΡΙΔΕΣ ¹⁴

Τὸ χωρίον τοῦτο ἐκ δεκαοκτῶ περίπου συγκείμενον οἰκιῶν... , ὡς ἔπαυλις διατελεῖ Ὀθωμανοῦ τινος ἄρχοντος τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης.

Μεταξὺ τῶν δύο χωρίων Ταγαρτηκίου καὶ Ματζαρίδες εὐρίσκονται τὰ ἐπίσημα ὡς πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο θειοῦχα λουτρά, εἰς δὲ κατ' Αὐγουστον μῆνα ἐκάστου ἔτους πλεῖστοι τῶν ἐπισήμων Θεσσαλονικέων μεταβαίνουσι ἐκεῖσε ἐκ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης, ἀπεχούσης τρεῖς σχεδὸν ὥρας, χάριν τῆς πασχούσης αὐτῶν ὑγείας· ἐκεῖσε δ' ἀφικόμενοι οὗτοι ἀμέσως πηγνύουσι σκηνάς, ὑπὸ τὰς ὁποίας δέκα σχεδὸν ἡμέρας διημερεύουσι ποιοῦντες χρῆσιν τῶν θειούχων λουτρῶν καὶ συνάμα διασκεδάζοντες ἐν τῇ θελκτικωτάτῃ ταύτῃ ἐξοχῇ.

4. ΣΕΔΕΣ ¹⁵

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι ἰδιοκτησία τινὸς τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν Θεσσαλονίκῃ, Ἰωάννου Ῥογκότου καλουμένου· σύγκειται δὲ ἐξ εἰκοσιπέντε περίπου οἰκιῶν. Φαίνεται τὸ χωρίον τοῦτο ὅτι κατέχει τι ἀρχαιότητος, καθότι ὀλίγα τινα δῆματα μακράν αὐτοῦ διετηρήθησαν μέχρι τῆς σήμερον ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἐποχῆς τὰ λείψανα ἐπικιονείων ὕδραγωγείων, ἐπισυρόντων εἰσέτι τὸν θαυμασμὸν τοῦ θεατοῦ· πέριξ δὲ τῶν ἀρχαίων τούτων ὕδραγωγείων πληθὺς οὐρανομήκων κυπαρίσσω καὶ λεύκων φαίνεται, εὐχάριστον τοῖς κατοίκους παρεχόντων τὴν σκιάν αὐτῶν.

5. ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Καὶ τὸ ἐν εἴδει ἐπαύλεως χωρίον τοῦτο σύγκειται ἐκ δεκαπέντε περίπου οἰκιῶν μετ' ἐκκλησίας μικρᾶς.

12. Ὑπάρχει καὶ σήμερον ὁ συνοικισμὸς αὐτὸς κοντὰ στὴ Γαλάτιστα.

13. Σημερινὴ ὀνομασία: Ταγαράδες.

14. Ἡ τωρινὴ Νέα Ραιδεστός.

15. Ἡ σύγχρονη Θέρμη.

6. ΒΑΣΙΛΙΚΑ

Τὸ χωρίον τοῦτο τέσσαρας περίπου ὥρας ἀπέχον τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης εἶναι τὸ μεγαλύτερον πάντων τῶν ἐπὶ τῆς Κροσσαίης (νῦν Καλαμαριάς) κειμένων, χωρίων, κεῖται δὲ μεσογειῶς ἐπὶ κοιλάδος τινος, ἧς ἐν τῇ μέσῃ καταρρέει πρὸς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον ρύαξ τις· σύγκειται δὲ ἐκ τριακοσίων περίπου οἰκιῶν, ἐξ ὧν ὀλίγισται κέκτνται ἐξωτερικὴν καλλονὴν χωρικὴν, καὶ εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Αὐγαίας· ἐν τῇ μέσῃ τοῦ χωρίου κεῖται ἡ Ἐκκλησία, καὶ παρ' αὐτῇ ἡ Ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολή, τὴν ὁποίαν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δέρκων Κύριος Νεόφυτος (τότε Κασσανδρείας ὢν) διὰ προτροπῆς καὶ μερικῆς αὐτοῦ δαπάνης καὶ τῶν κατοίκων, ἐκ θάθρων ἀνήγειρε· διὸ καὶ λίαν ἤδη εὐγνωμονοῦσιν οἱ κάτοικοι τῇ ἀξιεπαίνῃ τούτῃ Ἱεράρχῃ.

7. ΖΟΥΜΙΑΤΕΣ ¹⁶

Ἐφ' ὕψηλῆς τινος θέσεως κείμενον τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Κισσοῦ· σύγκειται δὲ ἐκ διακοσίων περίπου οἰκιῶν, τοσοῦτον σποράδην κειμένων, ὥστε, ἂν τις μακρόθεν θεάσῃται τὸ χωρίον τοῦτο, ἤθελε νομίσει, ὅτι εἶναι μικρά τις πόλις. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ χωρίου τούτου φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρχαίας ἐποχῆς οἰκοδόμημα, καθότι ἐν τῇ περιβόλῃ τῆς Ἐκκλησίας ἀνεκαλύφθησαν μάρμαρα μετ' ἐπιτυμίδιων ἐπιγραφῶν δυσαναγνώστων· μόλις δὲ διατηρεῖται ἐκεῖ καὶ τι Σχολεῖον δημοτικόν.

8. ΕΠΑΝΟΜΗ

Τὸ χωρίον τοῦτο κατέχον ἤδη τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Αἰνείας κεῖται ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου (νῦν Καρὰ μπουρνοῦ καλουμένου)· σύγκειται δὲ ἐκ πεντακοσίων περίπου οἰκιῶν, καὶ διατελεῖ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Μητροπολίτου τῆς Θεσσαλονίκης· ἔχει δύο Ἐκκλησίας καὶ δύο Σχολεῖα, Ἑλληνικὸν καὶ Ἀλληλοδιδασκτικόν.

9. ΓΑΛΑΡΙΝΟΝ

Τὸ χωρίον τοῦτο ἐκ τριάκοντα περίπου συγκείμενον οἰκιῶν εἶναι κτήμα ἐν εἶδει ἐπαύλεως ἀξιοτίμου τινὸς ὁμογενοῦς τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν τῇ τῆς Θεσσαλονίκης πόλει, Τσέκ καλουμένου· ἔχει δὲ καὶ μικρὰν τινα Ἐκκλησίαν. Κεῖται δὲ καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον ἐπὶ τῆς ἄνω ρηθείσης κοιλάδος ἐφ' ἣν κεῖται καὶ τὸ χωρίον Βασιλικά, ὡς καὶ τὸ χωρίον Γαλάτισσα, περὶ οὗ ἀκολούθως. Ἀπὸ τῆς κοιλάδος ταύτης ἀναβαίνων τις καὶ διερχόμενος τὴν σειρὰν τοῦ διακλαδιζομένου πρὸς τὴν ἐκτεταμένην ἐκείνην πεδιάδα τῆς

16. Τὸ χωρίον αὐτὸ καλεῖται σήμερον Τρίλοφον.

Κοσσαίης ὄρους Κισσοῦ ἀπαντᾷ καθ' ὁδὸν ἐπὶ διαφόρων θέσεων Ὀθωμανικὰ χωρία εὐάριθμα, ἅπερ μαχαλάδας καλοῦσιν ἐκεῖ· πλησίον δ' αὐτῶν ἔκειτό ποτε ἢ οὐδὲ ἴχνος ἤδη σώζουσα ἀρχαία πόλις Γίγωνος ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου, τοῦ προεκτεινομένου πρὸς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Ὀλίγον τι περαιτέρω κεῖνται καὶ τινα μικρὰ καὶ ὅλως ἀσήμαντα χωρία, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἰσὶν ἰδρυμένα ἐπὶ θέσεων ἀξιοσημειώτων ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιότητα, διάφορα διαφόρων Μονῶν Μετόχια, περὶ ὧν κατωτέρω θελόμεν πλατύτερον ἀναφέρει. Τὰ δὲ περὶ ὧν ὁ λόγος χωρία εἰσὶ τὰδε.

10. ΜΕΣΗΜΕΡΙΟΝ

Τοῦτο ἐκ δεκαοκτῶ μόλις σύγκειται οἰκιῶν.

11. ΝΕΟΧΩΡΙΟΝ

Ἐκ δεκαπέντε περίπου οἰκιῶν συνιστάμενον μετὰ Ἐκκλησίας τοῦτο εἶναι ὡς ἔπαυλις ἐξόχου τινὸς ἱατροῦ Ι. Πρασακάκη καλουμένου καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ διατρίβοντος.

12. ΚΡΗΝΗ

Καὶ τοῦτο μόλις ἐκ δώδεκα οἰκιῶν συνίσταται ἔχον καὶ Ἐκκλησίαν τινα, ἧς ἡ οἰκοδομὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ἔργον ἀρχαίας τινος ἐποχῆς· πρὸς τούτοις καὶ ἡ τοποθεσία τῆς Κρήνης κινεῖ τὸν θαυμασμὸν τοῦ θεατοῦ, καθότι φαίνεται καὶ ἐξωτερικῶς ὅτι ὑπὸ τὰ θέμεθλα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίου ἐγκρύπτεται θησαυρὸς ἀρχαιοτήτων, ἀδίκως καταπατούμενος ὑπὸ ποδῶν χωρικῶν. Ἐν θελήσῃσι δὲ τυχὸν νὰ περιηγηθῶσι οἱ ἐπαγγελομένοι τὸν ἀρχαιοδίφην τὰ ἐδάφη τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου, ἅτινα βρίθουσιν ἀντικειμένων τὴν ἀρχαιολογίαν ἀφορώντων, εὐέλπιδες ἐσμέν, ὅτι οὐκ ὀλίγον ἐπωφεληθήσονται οὗτοι περιηγούμενοι καὶ ἀνασκαφὰς ἐν αὐτοῖς ποιοῦντες. Τίς οἶδεν ἄραγε τί ὑπῆρχε καὶ ἐνταῦθα κατὰ τὰς ἀξιοσημειώτους ἐκείνας ἐποχάς.

13. ΚΑΡΑΙΑ

Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς σχεδὸν ὥρας ἀπὸ τοῦ ἄνω χωρίου Κρήνης κεῖται τὸ χωρίον Καρδιά, ὅπερ φαίνεται ὅτι κατέχει ἐν μέρει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀντιγονείας, ἣτις ἔκειτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀκμάζουσα πλησίον ρυακὸς τινος πηγάζοντος μὲν παρὰ τῷ χωρίῳ Κρήνης καὶ διερχομένου ὡς δι' ὑπονόμου μέχρι μικρᾶς τινος ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ παρακειμένου χωρίου Καρδιάς, (ἐνθα ὑπάρχει ἀρχαίον τι οἰκοδόμημα, ἐν εἶδει οἰκίσκου ἐγκεχωσμένου κατὰ τὸ ἡμισυ ἐν τῇ γῇ, δι' οὗ καὶ ἐξέρχεται καταρδεύων τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ἔκτασιν τῆς πεδιάδος ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι αἱ πρὸς σπορὰν γαῖαι

τοῦ τε χωρίου Καρδιάς καὶ τοῦ παρὰ τὴν θάλασσαν κειμένου Μετοχίου Καρβουνῶ) καὶ ἐκβάλλοντος εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον· ὁ ρύαξ ὁμοῦ οὗτος δὲν ρεεῖ ἀδιαικῶς διότι ἐν καιρῷ τοῦ θέρους ξηραίνεται, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν χειμῶνα.

14. ΜΟΥΦΤΙΑΙΚΟΝ

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι ὡς ἔπαυλις ἐπισήμου τινος Ὀθωμανοῦ ὡς Μουφτῆ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ποτε χρηματίσαντος, καὶ ἐξ αὐτοῦ φέρεται ἤδη καὶ τὸ ὄνομα τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον· σύγκειται δὲ ἐκ τεσσαράκοντα περίπου οἰκιῶν, αἱ ὁποῖαι προσκεκολλημέναι οὔσαι διαιροῦνται εἰς τέσσαρα μερίσματα, ὧν ἕκαστον περιέχει δέκα δωμάτια ἐν εἴδει οἰκιῶν· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν μερισμάτων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσιν ἐμβαδὸν γῆς τετράγωνον, ὑπάρχει καὶ ἡ ἀποθήκη τῶν δημητριακῶν καρπῶν, τουτέστι τῶν προσόδων τῶν γαιῶν τοῦ χωρίου.

15. ΠΟΡΤΑΡΙΑ

Ἐξ ὀγδοήκοντα περίπου συγκείμενον οἰκιῶν τὸ χωρίον τοῦτο κατέχει ὡς φαίνεται τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Σπαρτώλου, τῆς ὁποίας ὁμοῦ οὐδὲ τὰ ἐρείπια τοῦλάχιστον σώζονται· ὑπάρχει δ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καὶ Ἐκκλησία καὶ μικρὸν τι Δημοτικὸν Σχολεῖον· τὰς προσόδους τοῦ χωρίου τούτου τὰς ἐκ τῶν Δημητριακῶν καρπῶν προερχομένας ἀπολαμβάνει ἤδη ἡ Α. Ὑψ. ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς ὁ Κρής, καθότι ἰδιοκτησία αὐτοῦ εἶναι.

16. ΜΥΡΙΟΦΥΤΟΝ¹⁷

Τὸ χωρίον τοῦτο ἐκ τριάκοντα περίπου οἰκιῶν συνιστάμενον κατέχει σήμερον τὴν θέσιν τῆς ὀλοτελῶς ἐξαφανισθείσης πόλεως Σκώλου, παρὰ τινι ὄχθῃ τοῦ παραρρέοντος Ὀλυνθιακοῦ ποταμοῦ κείμενον· ὑπάρχει δ' ἐν αὐτῷ καὶ μικροτάτη τις Ἐκκλησία σεσαθρωμένη σχεδὸν καὶ ἐτοιμόρροπος διατελοῦσα, ἕνεκα τῆς δυστυχίας τῶν κατοίκων καὶ ἀθλιότητος, εἰς ἣν ὑπέπεσον οὗτοι εἰλωτες διατελοῦντες Ὀθωμανοῦ τινος Θεσσαλονικέως, ἕνεκα ὑπερόγκου πρὸς αὐτὸν χρέους αὐτῶν· τὴν αὐτὴν τύχην ὑφίστανται καὶ τὰ λοιπὰ χωρία, μέχρι τῆς σήμερον ἕνεκα τῆς ἄνω ρηθείσης αἰτίας. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ εἰς οἶκτον καὶ δάκρυα παρακινεῖται τις ἀναλογιζόμενος, ὅτι ἀπὸ περιδλεπτῶν πόλεων ταῦτα μικρὰ χωρία κατέστησαν καὶ ἀπὸ χωρίων εἰς ἐπαύλεις ξένων μετεβλήθησαν.

ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ

Εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ παρόντος χωρίου ἀναχαιτίζεται ὁ κάλαμὸς μου· διότι ἐνταῦθα, ἐὰν μὲν ἐπρόκειτο νὰ περιγράψω τὸ ἐνδοξὸν καὶ ἐπίσημον τῆς

ἀρχαιότητος, τὴν ἐμὴν ἀνάγκην δὲν ἤθελεν ἔχει ποτὲ ἡ ἱστορία ἢ κατέχουσα πλείστας ὕσας περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου σελίδας, ἐὰν δὲ ἀποφασίσω νὰ προβῶ εἰς ἀπλὴν μόνον περιγραφὴν τῆς παρουσίας καταστάσεως, τί βλέπω; οὐχὶ ἐρείπια ἄξια λόγου τυγχάνοντα, οὐχὶ μνημεῖα ἱστορικά, ὡς λείψανα τῆς ἀρχαίας περιδλεπτῆς πόλεως Ὀλύνθου, ἧς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀναξίως διατελεῖ σήμερον τεθεμελιωμένον τὸ εὐτελὲς τοῦτο χωρίον, καὶ ὑπὲρ ἧς ποτε οὐκ ὀλίγον ἐβρόντα ἀπὸ τοῦ βήματος ὁ δεινὸς ρήτωρ Δημοσθένης, ἵνα μὴ περιπέσῃ εἰς ὀλεθρίους τε καὶ καταστρεπτικὰς χεῖρας ἀνδρῶν, ἡγεμονούντων τότε ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, μία τοιαύτη πόλις, ἀκμάζουσα μὲν εἰς τὸ ἐμπόριον, ἠθικῶς δὲ καὶ διανοητικῶς ἀνεπτυγμένη τόσο, ὥστε καὶ τὸν θαυμασμὸν καὶ κατακτητικὸν ἔρωτα ἔτι καὶ τοῦ Φιλίππου εἶχεν ἐλκύσει ποτε πρὸς ἐαυτήν· οὐχί, λέγω, σημεῖα τῆς ἀρχαϊκῆς ἐπισημότητος, ἀλλ' ἅπασαν τὴν τῆς Ὀλύνθου τοποθεσίαν βλέπω μεταβεβλημένην μετὰ πλείστας ποτε ἀνασκαφὰς παντοειδεῖς εἰς ἀγρούς, κήπους καὶ εὐτελεστάτους οἰκίσκους ἀγροτικούς.

Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν ἀθλιεστάτῃ καὶ ὄλως ἀσήμῳ καταστάσει διατελοῦσαν ἤδη τὴν πάλαι μὲν οὕτω περιδλεπτον καὶ ἐπιφανῆ πόλιν Ὀλυνθον, νῦν δέ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἅγιος Μάμας, ὡς ἔπαυλις (τσιφλίκι) εἰς ἀγρούς ἀπεράντους μετ' εὐτελεστάτων οἰκιῶν μεταβεβλημένην, τίς θεασάμενος, ἀμέσως δὲν κατέχεται ὑπὸ μεγίστης ἀθυμίας καὶ ζωνῆς θλίψεως; τίνας οἱ ὀφθαλμοὶ δίκην ποταμίων δὲν καταδρέχουσι τὰς ὑπ' αὐτῶν παρειὰς μετὰ πικρῶν δακρῶν, ἀναμνηστικῶς τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἐπισημότητος τῆς εἰρημένης πόλεως; Ὅθεν καὶ γὰρ βαρυαλγῶν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ δικαίως ἀπορία συνέχομαι περὶ τοῦ, ὁποίας ἄρα προσπαθῶν νὰ συνάξω ὕλας ἡδυνάμην νὰ περιγράψω τινα περὶ τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως, ἧς περ, ὡς βλέπει πᾶς τις θεατῆς, ὅτι εἰς μαρτύριον μόνον τεθεμελιωμένον σώζεται σήμερον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον, δι' ὅπερ ὀλίγὰ τινα εἰπεῖν ἤδη πειρασόμενος, ἐν ἰδιαιτέρῳ Κεφαλαίῳ ὑπισχνοῦμαι ἱστορικῶς πως ἀφηγηθῆναι τινα καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας Ὀλύνθου, πρὸς δὲ καὶ Ποιδιαίας καὶ Τορώνης.

Τὸ χωρίον τοῦτο, Ἅγιος Μάμας, ὡς ἄνω εἴρηται, καλούμενον κεῖται παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Τορωναίου κόλπου ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ καθ' ἣν ἔκειτο καὶ ἡ πόλις Ὀλυνθος. Αἱ οἰκίαι τοῦ χωρίου τούτου περὶ τὰς ἐβδομήκοντα σχεδὸν συμποσοῦμεναι διατελοῦσιν ὠκοδομημέναι, ἄλλαι μὲν ἐπὶ τῆς ἀπεράντου παραθαλασσίῳ πεδιάδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι καὶ οἱ ἀγροὶ καὶ τινες λαχανοφόροι καὶ συκαμινούχοι κήποι τῶν κατοίκων, ἄλλαι δὲ ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τοῦ ἐπὶ τῆς αὐτῆς πεδιάδος ὑψομένου ἐκτενοῦς λόφου, ὀπισθεν τοῦ ὁποίου, μίαν ὥραν σχεδὸν μακρὰν ἔκειτο καὶ ἡ ἀρχαία πόλις Σπάρτωλος (νῦν χωρίον Πορταριά), καὶ παραπλεύρως αὐτῆς ἡ πόλις Σκῶλος (νῦν χωρίον Μυριόφυτον)· ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ἄκρας τοῦ ἄνω εἰρημένου χωρίου κεῖται ἡ Ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου μάρτυρος Μάμαντος, παρ' οὗ καὶ τὸ χωρίον φέρεται ἤδη τὸ

17. Τὸ σημερινὸ χωρίον Ν. Ὀλυνθος.

ὄνομα. Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου μάρτυρος Μάμαντος (2 Σεπτεμβρίου) πανηγυρίζουσιν οἱ κάτοικοι, συνερχομένων ἐκεῖσε καὶ πλείστων ὄσων ξένων ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, καὶ αὐτῶν εἰσέτι τῶν γειτνιαζόντων πόλεων, ἐμπορίου χάριν.

Μεταξὺ δὲ τῶν χωρίων Ἁγίου Μάμαντος καὶ Μυριοφύτου παραρρεῖ δὲ ὡς ἐκ τῆς πόλεως Ὀλύνθου παρονομασθεῖς Ὀλυνθιακὸς ποταμὸς, πρὸς τὸν Ἰωνναῖον ἐκβάλλων κόλπον.

Δυστυχῶς ὅμως τὸ χωρίον τοῦτο, ἕνεκα ὑπερόγκων ὡς φαίνεται χρεῶν, διατελεῖ ἐν εἴδει ἐπαύλεως ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἄρχοντός τινος τῆς πόλεως Σερρῶν, Μιχαὴλ καλουμένου. Καὶ ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης λοιπὸν εἰλωτικῆς τῶν κατοίκων καταστάσεως, ὁ τῆς παιδείας ἔρωσ αὐτῶν παντελῶς ἐξέλιπεν. Φεῦ!

ΠΟΛΥΓΕΡΟΣ

Ἀπὸ τῆς ἄνω εἰρημένης πεδιάδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖνται, ὡς εἴρηται, τὰ χωρία Ἁγίου Μάμας, Πορταριά καὶ Μυριοφύτον καὶ πλείστα ἄλλα ὅσα Μετόχια τῶν ἐν Ἄθῳ εὐαγῶν Σκηνωμάτων, ἄρχεται βαθμηδὸν ὑψομένη σειρὰ τις τοῦ μεγαλητέρου τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου ὄρους Κισσοῦ, ἐφ' ἧς σειρᾶς κεῖται τὸ ἐπὶ τῶν ἀφανῶν ἐρειπίων τῆς περικλεοῦς πόλεως Ἀπολλωνίας τῆς Χαλκιδικῆς τεθεμελιωμένον ἤδη χωρίον Πολύγερος, τὸ εὐτελὲς τοῦτο ἴχνος τῆς πάνυ ἀξιολόγου ἐν τῇ ἱστορίᾳ διατελούσης πόλεως. Λίαν δ' εὐάερον τυγχάνει καὶ ὑγιεινὸν τὸ κλίμα κατέχει τὸ εἰρημένον χωρίον, πανταχόθεν καταρδευόμενον ὑπὸ ἀπειραρίθμων ρυάκων, ἐξ ἀχανῶν μὲν καὶ ἀποτόμων φαράγγων καταρρέοντων, διαυγῆς δὲ καὶ γλυκὴ τὸ ὕδωρ αὐτῶν παρεχόντων· ἐπτακόσιοι περίπου οἰκίαι συναποτελοῦσι τὸ χωρίον τοῦτο θεωρούμενον παρὰ τῶν Χαλκιδέων τὸ πρωτεύον πάντων τῶν ἄλλων τῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς Χερσονήσου κειμένων κατὰ τε τὴν πληθὺν τῶν οἰκιῶν καὶ κατοίκων αὐτοῦ. Ἦδη δὲ μάλιστα κατὰ τὸ 1869 ἔτος συνέστη ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καὶ ἡ κατὰ τοὺς νέους Κανονισμοὺς τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας διορισθεῖσα ἔδρα τοῦ Διοικητηρίου τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου μετὰ καὶ Ἐπαρχιακοῦ Συμβουλίου, καταργηθέντος παντελῶς τῆς ἐν τῇ Χερσονήσῳ Παλλήνῃ (Κασσάνδρᾳ) ἔδρας τοῦ Ἐπαρχείου. Καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ νῦν Μητροπολίτης Κασσανδρείας Κ. Γρηγόριος προσπαθεῖ ἵνα μεταθέσῃ τὴν ἐν τῇ χερσονήσῳ Παλλήνῃ (Κασσάνδρᾳ, ἐξ ἧς Κασσανδρείας καλεῖται), ἔκπαλαι διατελοῦσαν Μητροπολιτικὴν αὐτοῦ ἔδραν εἰς τὸ χωρίον Πολύγερον διὰ μελλούσης ἀνεγέρσεως νέας Μητροπόλεως, μεγάλως δυσανασχετόντων τῶν τῆς Παλλήνης κατοίκων, Κασσανδρέων.

Τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κυροῦ Ἰακώβου ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ ἀρχιερατεύοντος πρὸ εἰκοσαετίας περίπου ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων τῇ γενναίᾳ τῶν Χαλκιδέων συνδρομῇ καὶ ἀξιεπαίγῃ ἐπιστασίᾳ τοῦ ἄνω

ιεράρχου ἐν τῷ χωρίῳ Πολυγέρῳ κεντρικὴ Ἑλληνο-ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολή, σκοπὸν ἔχουσα τὴν προαγωγὴν καὶ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Χαλκιδικείου νεολαίας. Καὶ ἤδη φαίνεται ὑψομένη μεγαλοπρεπῶς ἐν τῷ προαύλῳ τῆς οὐχ ἤττον κομφῶς ὠκοδομημένης ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἱερᾶς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἢ ρηθεῖσα Σχολή, ἀκμάζουσα καὶ νῦν διατελοῦσα.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ περιτριγυρίζουσα τὸ χωρίον τοῦτο γῆτιν ἔκτασις ὄρεινῃ καὶ λίαν βραχύδης πέφυκε, διὰ τοῦτο καὶ οἱ κάτοικοι τὰ προσοδοφόρα αὐτῶν κτήματα ἔχουσι κάτωθεν τοῦ χωρίου, εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων περίπου ὥρων, εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἄνω εἰρημένης σειρᾶς τοῦ ὄρους Κισσοῦ, ἐπὶ τῆς ἐκτεταμένης ἐκείνης καὶ εὐφόρου παραθαλασσίῳ πεδιάδος (περὶ ἧς ἄνωθι λόγος ἐγένετο)· ἐνταῦθα ἔχουν πρὸς τούτοις οἱ τοῦ Πολυγέρου κάτοικοι τὰς ἀγροτικὰς αὐτῶν καλύδας, ἐν αἷς διατηροῦντες ἐν ἀφθονίᾳ τὸν βόμβυκα (σκώληκα μετάξης), καὶ ἐν καιρῷ τοῦ ἔαρος διατρέφοντες αὐτὸν τοῖς φύλλοις τῶν παρακειμένων ἐκεῖ ἀπειραρίθμων συκαμινεῶν, οὐκ ὀλίγον ὠφελοῦνται ἐξ αὐτοῦ, ὡς καλὴν καὶ ἀφθονὴν ἐξάγοντος μέταξαν, εἰς διαφόρους ἐμπόρους τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης πωλοῦντες αὐτόν.

Ὡς πασιφανῆ δὲ ἀρχαιότητα τῆς ἐκλαμφάσης ποτε πόλεως Ἀπολλωνίας, ἐκτίθημι περιγραφικῶς τὰς παρὰ τῷ χωρίῳ κειμένας καὶ ἀειρρεούσας Κρήνας, αἵτινες, δι' ἀρχαιοτάτων ὀχετῶν ἐποχτεύουσιν ἐκ τῶν ὑψηλοτάτων κορυφῶν τοῦ παρακειμένου ὄρους Κισσοῦ ὕδωρ ἀφθονὸν καὶ χρησιμεῖον τοῖς Πολυγερινοῖς εἰς διαφόρους αὐτῶν ἀνάγκας.

ΒΡΑΣΤΑ

Τρεῖς περίπου ὥρας μακρὰν τοῦ Πολυγέρου πρὸς ἄρκτον κεῖται τὸ χωρίον Βραστά, πλησίον τοῦ ποταμοῦ Χαβρίου τοῦ νοτιοδυτικῶς πρὸς τὸν Ἰωνναῖον κόλπον ἐκβάλλοντος· καὶ φαίνεται, ὅτι τεθεμελιώθη ἐπὶ τῶν ἀφανῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Χαλκίδος, ἐκ τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα οἰκιῶν συγκείμενον τὸ χωρίον τοῦτο, τοῦ ὁποίου αἱ οἰκίαι ὠκοδομημέναι τυγχάνουσιν εἰς τὰ στέργα βουνίσκου τινος. Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωρίου ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Εὐαγγελιστρίας σεμνυνομένη ὑψοῦται μεγαλοπρεπῶς ἐπὶ τῆς κορυφῆς μικροῦ τινος λόφου μέσον τοῦ χωρίου πεφυκότος, περιτοιχομένη πανταχόθεν ὑπὸ τῶν εὐσκιοφύλλων δένδρων τοῦ λοφίσκου. Ἡ δὲ Ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολὴ τοῦ χωρίου σεσαθρωμένη καὶ ἐτοιμόρροπος διατελοῦσα ἐπεσκευάσθη τῷ 1866 ἔτει παρὰ τῶν κατοίκων τῇ ἀξιεπαίγῃ προνοίᾳ τοῦ τότε ἀρχιερατεύοντος ἐκεῖσε πρώην Μητροπολίτου Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθου.

ΛΟΥΚΟΒΑ ¹⁰

Τρεῖς περίπου ὥρας μακρὰν τοῦ χωρίου Βραστά, ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης

18. Ἡ Λ ο ὑ κ ο β η μετονομάσθηκε σὲ Ταξιάρχην.

κορυφῆς τῆς κατὰ πλάτος τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἐπεκτεινομένης πλευρᾶς τοῦ ὄρους Κισσοῦ βορειανατολικῶς κεῖται τὸ χωρίον Λούκοβα, ὅπερ σύγκειται ἐξ ἑκατὸν εἴκοσι περίπου οἰκιῶν εὐτελεστάτων· οἱ τὸ χωρίον τοῦτο οἰκοῦντες λίαν ἀγροῖκοι καὶ ἀμαθεῖς τυγχάνοντες μάλιστα διατηροῦσι μικρὸν τι Δημοτικὸν Σχολεῖον· ἐκκλησιάζονται ὁμοῦ ἐν Ἐκκλησίᾳ οὐκ εὐκαταφρονήτῳ, καλλωπιζομένην συνεχῶς διὰ προσφορῶν καὶ συνδρομῶν τῶν τοῦ ἁγιωνύμου Ὁρους Μοναστῶν.

Ἐναθοκαταβαίνων τις τὴν ἄνω εἰρημένην πλευρὰν τοῦ ὄρους Κισσοῦ πρὸς τὸν Σιγγιτικὸν κόλπον φθάνει εἰς τι χωρίον παραλίως μὲν τοῦ Ἀκάνθου κόλπου κείμενον, ἀπέναντι δὲ τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου, τὸ ὁποῖον καλεῖται:

ΙΕΡΙΣΣΟΣ

Τὸ χωρίον τοῦτο ἐκ πενήκοντα μάλιστα συγκείμενον οἰκιῶν, ἐπὶ βραχῶδους καὶ ἀποτόμου παραθαλασίου κλιτύος ἰδρυμένον, εὐτελὲς τυγχάνει λεῖψανον τῆς ἀρχαίας καὶ ἱστορικῆς ἐκείνης πόλεως Ἀκάνθου, πενήκοντα σχεδὸν σταδίους ἀπεχούσης τῆς τοῦ Ἐέρξου διώρυγος, περὶ ἧς ἀνωτέρω λόγος ἐγένετο. Παρὰ τῷ χωρίῳ τούτῳ κεῖνται δύο ἢ τρία Μετόχια τῶν ὁποίων οἱ Μοναχοὶ παραλόγως πως προσπαθοῦσιν ἤδη ὅπως ἀρπάσωσιν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Ἱερισσέων τὰς γαίας αὐτῶν. Ὅπισθεν δὲ τοῦ χωρίου Ἱερισσοῦ, οὐκ ὀλίγας ὥρας μακρὰν ἐπὶ τινος μεγάλης κοιλάδος περιστοιχομένης ὑπὸ τοῦ ὄρους Κισσοῦ ἐν εἴδει ἡμικυκλίου, κεῖνται οὐκ ὀλίγα χωρία, ὑπαγόμενα πολιτικῶς μὲν τῷ διοικητῇ (Καϊμμακάμη) ἀπάσης τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ἐκκλησιαστικῶς δὲ, τινὰ μὲν, τῷ ἐπισκόπῳ Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὁρους τινὰ δὲ, τῷ ἐπισκόπῳ Ἀρδαμένου· ταῦτά δε, (καθόσον ἐνθυμοῦμαι τὰ ὀνόματα αὐτῶν) εἰσὶ τὰ ἑξῆς:

ΛΑΡΙΓΟΒΑ ¹⁹

Ἐκ 500 συγκείμενον οἰκιῶν.

ΓΟΜΑΤΙ

Ἐκ 200 περίπου οἰκιῶν.

ΑΔΑΜ

Ἐκ 50 συγκείμενον περίπου οἰκιῶν.

ΓΡΕΒΕΝΙΚΙΑ

Ἐκ 50 περίπου οἰκιῶν.

ΡΕΣΙΤΝΙΚΙΑ

Ἐξ 70 περίπου οἰκιῶν.

19. Ἡ σημερινὴ Ἀρναία.

ΣΙΠΟΥΤΝΙΚΙΑ

Ἐξ 80 περίπου οἰκιῶν.

ΚΑΓΙΑΤΖΙΚΙ ²⁰

Ἐκ 30 περίπου οἰκιῶν καὶ ὀλίγα ἄλλα, ὅπερ ὡς ἀσήμαντα διέφυγον τὴν μνήμην μου. Οὐ μακρὰν δὲ τῶν ἄνω ἀπαριθμηθέντων χωρίων ἔκειντό ποτε αἱ ἐξαφανισθεῖσαι ἤδη ἀρχαῖαι καὶ σημαντικαὶ πόλεις, ἡ Στρατονίκη ἐπὶ τινος πρὸς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον ἀκρωτηρίου, ὁ Καλάρνιος Πύργος παρὰ τῇ πόλει Ἀκάνθῳ (νῦν Ἱερισσῷ), τὰ Στάγειρα, ἡ πατρὶς τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς Ἀριστοτέλους· ὁ Αὐλών, καὶ ὀλίγά τινα στάδια μακρὰν ἢ πόλις Ἀρέθουσα παρὰ τῇ Βολβῇ λίμνῃ (νῦν Βαζάρια χωρίον καλουμένη ἢ πόλις αὐτή).

ΒΑΒΔΟΣ

Ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκείνου, ἔνθα αἱ δύο μεγάλαι σειραὶ τοῦ ὄρους Κισσοῦ συνεννοῦνται, ἡ μὲν πρὸς τὴν χώραν τῆς ἀρχαίας Μυγδονίας ἄγουσα, ἡ δὲ πρὸς τὸ ἀκρωτήριο Αἴγεια, κεῖται χωρίον τι Βάβδος καλούμενον, τὸ ὁποῖον ἐκ διακοσίων περίπου οἰκιῶν σύγκειται. Ἐνεκα δὲ τῆς θέσεως ἣν κατέχει, διαιρεῖται εἰς δύο ἐνορίας, τῆς μὲν πρὸς τὸ ἀνωφερὲς μέρος τῆς σειρᾶς τοῦ ἄνω ὄρους κειμένης, τῆς δὲ πρὸς τὸ κατωφερὲς· καλοῦνται δὲ αἱ δύο αὗται ἐνορίαί, ἡ μὲν, ἐνορία τῆς Παναγίας, καθότι ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἡ ἱερὰ Ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως τῆς Ἱπεραγίας Θεοτόκου· ἡ δὲ ἐνορία τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, καθότι καὶ ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἡ ἱερὰ Ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Παρασκευῆς. Τὸ κλίμα τοῦ χωρίου τούτου εἶναι ὑγιέστατον· οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ χωρίου θάρβαροι καὶ ἀμαθέστατοι, πρὸς δὲ καὶ ἀφιλόμουσοι διατελοῦντες μάλιστα ἔχουσι μικρὸν τι Σχολεῖον, εἰς ὃ φοιτῶσι πέντε ἢ ἕξ τέκνα αὐτῶν τὰ κοινὰ διδασκόμενα γράμματα παρὰ τινος τῶν ἐκεῖ ἱερέων.

Παρὰ τῷ χωρίῳ ὑπάρχει μέγα τι καὶ κομψὸν οἶκημα, ἐν ᾧ εὐρίσκονται αἱ πρὸς κατασκευὴν μετάξης μηχαναί.

ΓΑΛΑΤΙΣΤΑ

Παρὰ ταῖς ὑπωρεῖαις σειρᾶς τινος τοῦ ὄρους Κισσοῦ, ἐπὶ τῆς κοιλάδος ἐκείνης, ἐφ' ἣν κεῖνται καὶ τὰ χωρία Βασιλικά καὶ Γαλαρινόν, κεῖται καὶ τὸ χωρίον Γαλάτιστα, ἐπὶ θέσεως καταλληλοτάτης, διατελεῖ δὲ τεθεμελιωμένον ἐπὶ τῆς καταστραφείσης παντάπασιν ἀρχαίας ἐκείνης πόλεως Ἡρακλείας τῆς Χαλ-

20. Γιὰ τὰ Γρεβενίγια (Γρεβενία λεγότανε ἡ σημερινὴ Μ. Παναγία), τὰ Ρεσιτνίγια (Ἁγιος Πρόδρομος), τὰ Σιπουτνίγια (Ριζᾶ) καὶ τὸ Καγιατζίκι (Παλαιόναστρον) δὲν μᾶς δίνει ὁ συγγραφέας καμμιά πληροφορία.

κιδικής, και ὁμοίως οὐδὲ ἰχνίδιον σώζει τῆς ἀρχαίας μεγαλοπρεπείας αὐτῆς δυστυχῶς· τὸ χωρίον τοῦτο συγκείμενον ἤδη ἐκ πεντακοσίων περίπου οἰκιῶν θεωρεῖται ὡς ἐπισκοπὴ τοῦ ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου· ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χωρίου ἔκειτο καὶ ἡ ἱερὰ Ἐπισκοπὴ τοῦ ρηθέντος Ἐπισκόπου λαμπρὰν φέρουσαν τὴν κατασκευὴν· ἀλλὰ δυστυχῶς κατὰ τὸ 1860 ἔτος παρανάλωμα τοῦ πυρός ἐξ ἀπροσεξίας τῶν ὑπαλλήλων τοῦ ἐπὶ τριακονταετίας ἐκεῖσε ποιμεναρχοῦντος Ἰγνατίου ἐγένετο· ἐν τῷ χωρίῳ ὑπάρχουσιν ὠκοδομημένοι μετὰ μεγαλοπρεπείας καὶ τέσσαρες Ἐκκλησίαι, διὸ καὶ ἕνεκα τῆς πληθύος ταύτης τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐν χωρίῳ τοιοῦτῳ μάλιστα, διαφωνοῦν πάντοτε καὶ διενέξεις ἐκεῖσε ἐπιπολάζουσι. Ὑπάρχει πρὸς τούτοις καὶ Ἑλληνο-αλληλοδιδασκτικὴ Σχολή, τῇ προνοίᾳ μὲν τοῦ ἄνω Ἱεράρχου, τῇ γενναίᾳ δὲ τῶν Γαλατιστέων συνδρομῇ ἀνεγερθεῖσα.

Τὸ κλίμα τοῦ χωρίου τούτου εἶναι νοσηδές, καθότι, ὡς εἴρηται, κεῖται εἰς τὰς ὑπυρεῖας τοῦ ὄρους καὶ ἐντὸς κοιλάδος, καὶ ὑπὸ νοτίου ἐπιρριπίζεται ἀέρος. Ὡς ἐκ τούτου, καὶ ἐν καιρῷ τῆς κατὰ τὸ 1865 ἔτος ἐπισυμβάσης βροτολογίου χολέρας, τὸ μόνον χωρίον τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ὅπερ ὑπέστη δεινῶς τὴν θείαν ταύτην ὀργήν, ἦν τὸ χωρίον Γαλάτισσα.

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ

Τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας.

Διερχόμενός τις τοὺς πρόποδας τῆς ἄνω εἰρημένης σειρᾶς τοῦ ὄρους Κισσοῦ, τῆς πρὸ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ληγουσῆς, εἰς διάστημα μιᾶς περίπου ὥρας ἀπὸ τῆς Γαλατίστης ἀπαντᾷ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος Ἱερὰν Μονὴν τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, ὑψουμένην μεγαλοπρεπῶς ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς πλευρᾶς φάραγγός τινος τοῦ εἰρημένου ὄρους.

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ αὕτη, ἧς τὰ θεμέλια ὑπὸ τῆς βασιλείσης Θεοφανοῦς, τῆς ἁγίας καὶ σοφωτάτης ἐκεῖνης γυναικὸς περὶ τὸν ΙΔ΄. περίπου αἰῶνα τὸ πρῶτον κατετέθησαν, (ὡς μαρτυρεῖ τις τῶν ἐν τῇ Μονῇ μοναζόντων) διετέλει τὸ πάλαι, καὶ ἔκτοτε διατελεῖ μέχρι τῆς σήμερον τὸ κλέος καὶ καύχημα τῆς ἐκεῖσε ἡγεμονεύουσας καὶ αὐτοκρατορικῆς σκῆπτρον κατεχούσης Ὁρθοδοξίας, τὸ καταφύγιον καὶ ὁ σωτήριος λιμὴν καὶ τῶν ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τοῦ σκότους ἐπηρεαζομένων χριστιανῶν. Τὸ σεπτὸν τοῦτο σκῆνωμα τοῦ Χριστιανισμοῦ δις μὲν ἐπανειλημμένως καταστραφέν ὑπὸ τοῦ παμφάγου πυρός, ἤδη δὲ κατὰ τὸ ἦμισυ σχεδὸν ἀνοικοδομηθὲν παρὰ τῶν ἐκεῖσε μοναζόντων ἀνδρῶν ἀπέχει τῆς τῶν Μακεδόνων μητροπόλεως Θεσσαλονίκης πέντε περίπου ὥρας, διὸ καὶ ἐχρησίμευε ποτε καὶ ὡς ἱερὸν Διδασκαλεῖον τοῦ τῆς Θεσσαλονίκης ποιμενάρχου ἁγίου Θεωνᾶ, (οὗ καὶ τὸ ἱερὸν Λεῖψανον σώζεται ἐντὸς τῆς Μονῆς καταθεθειμένον ἐν μεγαλοπρεπεί Ἀάρνακι) τὰς ἱεράς τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν πίστεως διδασκαλίας διδάσκοντος τοῖς ἐκεῖ Μονασταῖς.

Τὸ ἐξωτερικὸν τῆς Μονῆς ταύτης, ἧτις περιέχει ἤδη τριάκοντα σχεδὸν

δωμάτια (κέλλας), μαγευτικωτάτην παρίστησι τὴν θέαν, καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεως, καὶ ὡς ἐκ τῆς οἰκοδομῆς, καὶ τῶν περιστοιχούντων πανταχόθεν αὐτὴν σκιερῶν δένδρων. Ἡ ἐν τῷ μέσῳ τῆς Μονῆς μεγαλοπρεπῶς ὑψουμένη ἱερὰ Ἐκκλησία λαμπροτάτην κέκτηται καὶ ἀξιοθαύμαστον κατασκευὴν οὕσα θολοσκεπῆς, πρὸς δὲ εὐρυχωροτάτη καὶ μεγαλοπρεπῶς κεκοσμημένη· περιέχει δὲ ὡς ἀνεκτιμήτους αὐτῆς θησαυροὺς διάφορα διαφόρων ἁγίων Μαρτύρων λείψανα, ἐξ ὧν διαπρέπει ἔτι μᾶλλον τὸ τοῦ ἄνω ρηθέντος Ἱεράρχου Λεῖψανον, ὡς σῶον καὶ ἀνελλιπέως διατελοῦν ἐντὸς τῆς Λάρνακος, προσέτι ἡ ἱερὰ καὶ σεβασμια Κάρα τῆς Μεγαλομάρτυρος Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, καὶ ἡ ἱερὰ σιαγὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τοῦ οὐρανοφάντορος τούτου καὶ ἐν Ἱεράρχαις Μεγάλου Ἱεράρχου. Ἀπέναντι τῆς μεγάλης πύλης τῆς Ἐκκλησίας κεῖται τὸ κοινὸν τῶν μοναζόντων ἐστιατόριον, ἢ κοινῶς λεγομένη Τράπεζα, ἐν ᾧ κοινῇ συνεσθίουσιν ἅπαντες οἱ τῆς Μονῆς Μοναχοὶ καθ' ὠρισμένας τῆς ἡμέρας ὥρας, κρουόμενοι προηγουμένως τοῦ προσκλητηρίου σημάντρου. Τὸ ἐστιατόριον τοῦτο διαπρέπει ἐπὶ ἀρχαιότητι, ὡς διασωθὲν μόλις ἐκ τοῦ παμφάγου πυρός, ὅπερ, ὡς ἄνω εἴρηται, ἀπληστία τότε κατασχεθὲν, δις κατεβρόχθισεν ἐν ἀκαρεῖ τὸ λαμπρῶς οἰκοδομούμενον ἱερὸν περίπτερον τῆς Ὁρθοδοξίας. Παρὰ τῷ ἐστιατορίῳ κεῖνται τὰ ταμεῖα πλήρη διατελοῦντα τῶν ἀναγκαιούτων τροφίμων· πλησίον ἐκεῖ κεῖται τὸ ἀρτοποιεῖον, ἔνθα οἱ Μοναχοὶ ἰδίαις αὐτῶν χερσὶ κατασκευάζουσι τὸν πρὸς διατροφήν αὐτῶν ἄρτον· μεταξὺ δὲ τοῦ ἐστιατορίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, σχεδὸν ἐν τῷ προαύλῳ ὑψοῦται μεγαλοπρεπῶς τὸ κομψὸν ἐκεῖνο κωδωνοστάσιον, ἐξ οὗ κρέμανται τρεῖς κώδωνες, ὧν ὁ εἰς μεγαλύτερος τῶν δύο ἄλλων τυγχάνων καὶ εἰς ἐπισήμους ἡμέρας ἑορτῶν κρούμενος ἀκούεται εἰς ἀπόστασιν μιᾶς σχεδὸν ὥρας.

Ἐξῶθεν τῆς Μονῆς ὑπάρχει ὁ Ξενῶν, ὁ παρὰ τῶν Μοναχῶν Ἀρχονταρχικὸν καλούμενος, ἔνθα λίαν φιλοφρόνως καὶ ἐπαναπαυτικῶς ξενοδοχεῖται πᾶς προσκυνητῆς· παρὰ δὲ τῷ ξενῶνι τούτῳ πρὸς τὰ κάτω μέγιστος καὶ πολυδενδρος ἐξαπλοῦται κήπος, ἐν ᾧ φύονται τὰ πρὸς διατροφήν τῶν μοναζόντων χρησιμεύοντα λαχανικὰ καὶ διάφοροι ὀπώραι· ὀπισθεν δὲ τοῦ ξενῶνος κεῖται καὶ ὁ μύλος ἐν ᾧ διὰ τῶν ἵππων τῆς Μονῆς ἀλήθεται ὁ σίτος αὐτῆς· πλαγίως δὲ τοῦ μύλου ὑπάρχει ἀρχαία τις θρύσις ἀείρροος, ἧς τὸ ἀρχαῖον καταδείκνυται ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐπιγραφῶν τῶν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς γεγλυμμένων.

Ὀλίγον τι μακρὰν πρὸς τὰ ἄνω κεῖται ἐξωκκλήσιόν τι, ἐν ᾧ κατὰ πᾶν Σάββατον τελεῖται ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων Μοναχῶν θεία ἱεουργία· ὑπὸ δὲ τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο ὑπάρχει καὶ ἡ Ἀποθήκη τῶν μυριπνῶν δαστέων τῶν ἀοιδίμων Μοναχῶν· ἐκεῖ πλησίον ὑψοῦται ἀγερώχως οὐρανομήκης τις καὶ εὐώδης Κυπάρισσος, ἐφ' ἣν, ὡς λέγουσιν οἱ Μοναχοὶ, ἀναβαίνων τότε ὁ Θεσσαλονίκης Θεωνᾶς, ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνὴρ ἀπεφθέγγετο ἀκακίθεν τὴν ἡδύλαλον φωνὴν τοῦ Εὐαγγελίου τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς, οἵτινες κυκλοτερώς καθήμε-

νοι περί τὴν ἱερὰν ταύτην Κυπάρισσον ἐπηκροῶντο λίαν προθύμως καὶ προσεκτικῶς τῆς γλυκυφθόγγου ταύτης ἀηδόνος.

Ὀλίγον δὲ περαιτέρω πρὸς τὰ κάτω παρὰ τὴν ὁδὸν ὑπάρχει ἕτερον μικρὸν ἐξωκκλησίον ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Μαρτύρων Κηρύκου καὶ Ἰουλίτης, πλησίον δὲ τοῦ ἐξωκκλησίου ἀνεύρισκεί τις καὶ τὰ ἱερὰ ἐρείπια τοῦ ἱεροῦ Διδασκαλείου τοῦ ἄνω ἱεράρχου ἁγίου Θεωνᾶ. Παρὰ τὴν ὁδὸν δὲ τῆς Μονῆς τὴν καταβαίνουσαν μέχρι τῆς κοιλάδος ἐκείνης, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖνται καὶ τὰ χωρία Βασιλικὰ καὶ Γαλαρινὸν κλπ. διατελεῖ πεφυκῶς κατ' ἕκτασιν ὁ τῆς Μονῆς ἐλαιῶν, ἐν ᾧ πλεῖστα ἐλαιῶν δένδρα ὑψούμενα ἀφθόνως τὸν καρπὸν αὐτῶν κατ' ἔτος παρέχουσι τῇ Μονῇ.

Πλησίον δὲ τοῦ ἐλαιῶνος τούτου ὑπάρχει καὶ τι Μετόχιον τῆς Μονῆς, τῆς Ἁγίας Τριάδος Μετόχιον ἐπονομαζόμενον, ὅπερ καὶ ἱκανὴν παρέχει πρόσδοον παρὰ τῇ Μετοχίῳ τούτῳ ἐξαπλοῦται κατ' ἕκτασιν καὶ ὁ ἀμπελῶν τῆς Μονῆς ἐν ᾧ μυρία κλήματα ὄντα πεφυτευμένα παράγουσι τὰς ὠραίας καὶ ἐξαιρετέους ἐκείνας σταφυλάς, ἀφ' ὧν οἱ Μοναχοὶ κατασκευάζουσι τὸν οἶνον αὐτῶν.

Τριάκοντα πέντε περίπου μοναχοὶ διάγουσιν ἐναρέτως ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ τὸν μονήρη φιλοσοφικὸν βίον, ἐν τῇ Μονῇ, λέγω, ἥτις ἀτυχῶς πως ἀπὸ δεκαετίας σχεδὸν στερεῖται τῶν πρὸς συντήρησιν καὶ ἐπὶ τὰ κρείττω προαγωγὴν αὐτῆς ἱερῶν καὶ ἀναγκαίων πόρων, οὓς ὁ θεοστυγῆς καὶ ἐπάρατος ἐκεῖνος ἡγεμὼν ποτε τῆς Δακίας χρηματίσας Ἀλέξανδρος ὁ Κούζας στυγεραῖ καὶ ἀδικιωτάτῃ χειρὶ κατέσχε τῶν ἐν Δακίᾳ ἱερῶν κτημάτων οὐχὶ μόνον τῆς Μονῆς ταύτης ἀλλὰ καὶ πλείστων ἄλλων παρομοίων ψυχωφελῶν καθιδρυμάτων, κατέσχευεν ὁ ἀσεβὴς ἀδίκως καὶ παρανόμως τοὺς οὐρανίους τολμῶ εἶπεῖν πηγὰς, ἀφ' ὧν ἀφθόνως ἠρδεύετο αὕτη ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ἄλλαι ἱεραὶ καὶ θεοφιλεῖς ἄρourke τῆς Ὁρθοδοξίας, αἵπερ καὶ ἀρδευόμεναι παρῆγον τότε, καὶ εἰσέτι πάλιν παρέχουσι, καίπερ ἐκλειψάντων ὀλοτελῶς τῶν ἐκ τῶν τῆς Δακίας νεφῶν προερχομένων κεχρυσωμένων ραγδαίων βροχῶν, παχέα κλήματα εὐδίστους φέροντα τὰς αὐτῶν σταφυλάς, καὶ ὡς παράδειγμα ἐπιφέρω τὴν περικλησῆ καὶ μεγαλῶνυμον τοῦ Γένους ἡμῶν Σχολῆν.

Καὶ ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ πρὸ δεκαετίας διετηρεῖτο ἀκμάζουσα Ἑλληνικὴ τις Σχολή, ἥς φοιτηταὶ ἐτύγγανον οἱ ἐν τῇ Μονῇ μονάζοντες, παρὰ τοῦ λογιστάτου Κ. Ἀναστασίου τοῦ Δημητριάδου διδασκόμενοι· ἀλλ' ἤδη ἐν μεγίστῃ ἀνεχεῖα διατελούσης τῆς Μονῆς, ἐξέλιπε παντάπασι πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν Μοναχῶν.

Ἡ ἱερὰ Μονὴ αὕτη ἀποστερηθεῖσα τῶν ἐν τῇ Δακίᾳ προσοδοφόρων κτημάτων τῆς ἕνεκα τῆς ἀθαιρεσίας τοῦ ἀσεβεστάτου καὶ ἱεροσόλου ἐκείνου ἀνδρός, κέκτηται ἤδη ὡς προσοδοφόρα αὐτῆς κτήματα τέσσαρα μόνον Μετόχια, ἐν μὲν κατὰ τὴν χερσόνησον Παλλήνην (Κασσάνδραν) κείμενον, τὰ δὲ τρία

ἄλλα κατὰ τὴν Κροσαίην (νῦν Καλαμαρίαν), ἐξ ὧν τὸ μὲν εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Μονῆς (περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνωτέρω ἐγένετο)· τὸ δὲ, ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τοῦ χωρίου Καρδίας παρὰ τὴν θάλασσαν κείμενον καὶ καλούμενον Καρβουνῶ, καὶ τὸ ἄλλο Κριτσανὰ καλούμενον κεῖται παρὰ τῷ χωρίῳ Ἐπανομή, πρὸς τούτοις πλησίον τοῦ χωρίου Μυριοφύτου ἔχει καὶ νερόμυλόν τινα τὸν ὁποῖον ἐνοικιάζουσι. Ἐκ τούτων πλέον τῶν κτημάτων ἡ Μονὴ αὕτη ἀπελάμβανε μόλις μικρὰν τινα ἀναφυχήν· ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων καὶ τούτων ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας πακτωθέντων κατ' ἀνάγκην, ἕνεκα τοῦ υπερβολικοῦ χρέους τῆς Μονῆς συμποσομένου εἰς ἕν καὶ ἐπέκεινα ἑκατομμύριον καταναλωθέν, ὡς λέγουσιν οἱ μοναχοί, κατὰ τὴν ἐκ νέου ἀνέγερσιν τῆς Μονῆς, περιήλθε τὸ σεπτὸν τοῦτο σκῆνωμα εἰς μεγίστην ἀμνηχανίαν.

Ἐντὸς δὲ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ἔχει ἀρχαίῳθεν ὡς ἴδια αὐτῆς κτήματα ἡ Μονὴ δύο ἱερὰς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰππατίου καὶ τῆς Παναγίας Δέξας, ἐξ ὧν τὴν τελευταίαν (δηλ. Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας Δέξας) πολλοὺς ἀγῶνας κατέβαλον οἱ περίξ αὐτῆς οἰκοῦντες Θεσσαλονικεῖς πρὸ τετραετίας ἵνα οἰκειοποιηθῶσι παραλόγως, ἀγνοῶ δὲ ἤδη, ἂν ἐπὶ τέλος κύριοι αὐτῆς ἐγένοντο οὗτοι.

Στὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ ὁ περιγηγητῆς ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα «ἡ φυσικὴ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου κατάστασις».

Ἔχει, ὅπως τὴν περιγράφει, «σχῆμα τριδακτύλου παλάμης... κέκτηται... γῆν λίαν γόνιμον καὶ καρποφόρον, παράγουσαν πολυάριθμα προϊόντα ἐξαιρετα... ἐκπαλαι... ἦν εὐθετος πρὸς ἐμπόριον, λιμένας ἔχουσα... καὶ ναυπηγήσιμα ξύλα, καὶ διάφορα μεταλλεῖα... καὶ περιμάχητος... πάντοτε διετέλει· διὸ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὁ Φίλιππος διαφερόντως περὶ αὐτὴν ἐσπούδασαν... εὐφοροῦσα δασῶν... ἐξάγει διάφορα προϊόντα... Οἱ δημητριακοὶ καρποὶ ἐκεῖ κατ' ἔτος πλήθουσιν, ὁ οἶνος, τὸ ἔλαιον, αἱ ἐλαῖαι, ὁ βάμβας, τὸ σησάμιον, τὸ μέλι καὶ διάφοροι ὀπῶραι εἰσὶν ἀφθοναὶ· προσέτι οἱ κάτοικοι ἐκ τῶν βοσκημάτων λαμβάνουσι τὸ ἔριον δι' οὗ κατασκευάζουσι διάφορα ὑφάσματα... ἐνασχολούμενοι δ' οἱ πλεῖστοι αὐτῶν εἰς τὴν ἀλιεῖαν ἐξάγουσιν... ἰχθύας, ὄστρακοδέσματα, μαλάκια ἐξ ὧν ὁ ὀκτάπους εἶναι ἐξαιρετος, πρὸς δὲ καὶ τὸ περίφημον αὐγοτάραχον ὑπάρχει ἐκεῖ ἀφθονον. Τὸ κυριώτερον δὲ προϊόν τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ὅπερ καθιστᾷ τοὺς κατοίκους πλουσίους πειθαναγκάζον αὐτοὺς νὰ μὴ μεταβαίνωσιν εἰς μεμακρυσμένας πόλεις χάριν βιωτικῶν συμφερόντων εἶναι ἡ ἀφθονος ἐξαγωγή τῆς μετάξης, τὴν ὁποῖαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μάλιστα τελειοποιοῦσι».

Τὸ τρίτον μέρος, καὶ τὸ τελευταῖον, τοῦ βιβλίου ὁ Χρυσανθίδης τὸ ἐπιγράφει: «Ἡ μεταξὺ τῶν ἀρχαίων καὶ συγχρόνων ἡμῶν κατοίκων τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου σύγκρισις». Καὶ ἀφηγεῖται: «Ἡ Χερσόνησος αὕτη Χαλκιδικῆ λε-

γομένη... είχε 32 πόλεις μικράς και μεγάλας υπό διαφόρων ἀποικιῶν Ἑλληνικῶν κατοικουμένας... Ἐκ δὲ τῶν τῆδε κακείσε σποράδην ἀνακαλυφθέντων λειψάνων τῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἰκοδομῶν καὶ ἄλλων ἱστορικῶν μνημάτων, εὐκόλως ἐννοεῖται, κατὰ πόσον ἦν ἀνεπτυγμένον ἐκεῖ τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων τῆς χερσονήσου Παλλήνης κατοίκων εἰς τε τὸ ἐμπόριον, ναυτιλίαν, γεωπονίαν, καὶ εἰς αὐτὰς εἰσέτι τὰς ἠθικὰς ἀρετάς· ὅπερ μαρτυροῦσι τὸ τε ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἐκεῖ διαμονῆς μου ἀνακαλυφθέν μεγαλοπρεπὲς ἀμφιθέατρον, καὶ ἡ ἐν τισι παραλαίαις τῆς χερσονήσου σύμμικτος, καὶ εἰς θράχους τεχνικὴ μεταβολὴ τῆς ἄμμου, διὰ προκυμαίας ἐκτεταμένης, ὡς καὶ ἡ ἀνακάλυψις πλείστων ὄσων ναῶν, θωμῶν καὶ ἄλλων οἰκοδομῶν, πρὸς δὲ καὶ παντὸς εἶδους σκευῶν καὶ τινων ἀγαλματίων, ὧν ἀπάντων ἡ ἔντεχνος καὶ περίεργος κατασκευὴ ἐλκύουσι τὸν θαυμασμὸν ἐκάστου. Ὅθεν ταῦτα καὶ πλείστα ἄλλα τρανῶς μαρτυροῦσι τὸν τε πολιτισμὸν καὶ τὴν εὐνομίαν τῶν τότε κατοίκων τῆς χερσονήσου, τὰ νῦν καλουμένης Κασσάνδρας. Καὶ ταῦτα μὲν ὀλίγιστα περὶ τῶν ἀρχαίων τῆς Παλλήνης κατοίκων.

Ἐλθωμεν δὲ εἰς τοὺς σημερινούς· οὗτοι ὄντες τὸν ἀριθμὸν ὀλίγιστοι καὶ κατοικοῦντες τὰ 12 μικρὰ χωρία, ὡς ἄνω εἴρηται, ζῶσι διὰ τῆς γεωργίας καὶ μελισσοργίας ἀόκνως ἐργαζόμενοι τὴν γῆν· καὶ κοπιῶντες ἀδιακόπως ἐν τῇ χερσονήσῳ Κασσάνδρα. Διὸ καὶ ἀδρῶς ἀπολαμβάνοντες τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας, ἀξιοὶ ὄντως ἐπαίνου τυγχάνουσιν. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνάπτυξιν, κατὰ μέγα μέρος οὗτοι διαφέρουσι τῶν ἄλλων ἐπαρχιωτῶν, ὡς ἔχοντες συγκοινωνίαν στενὴν μετὰ τῶν νήσων τοῦ αἰγαίου πελάγους. Διὸ εἰς τε τὴν φιλοξενίαν καὶ ἡμερότητα διακρινόμενοι τῶν λοιπῶν χωρίων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, δεικνύουσι καὶ κρείττονα πολιτισμοῦ σημεῖα. Ἐν τούτοις καὶ παρ' αὐτοῖς ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι δεσποτόφρονες, ὑπὸ τὴν ἐπίρροισιν τῶν ὁποίων οὐκ ὀλίγα πεπονθόντες εἰς τὸ παρελθὸν ἀναξιοπαθῶς ἀγανακτοῦσιν. Ὅθεν πρὸς μείζονα πρόοδον καὶ βελτίωσιν χρήζει καὶ ἡ χερσονήσος Κασσάνδρα διὰ δραστηρίου προστασίας λύχνου νοεροῦ, φωτὸς νοεροῦ τῆς ἀθανάτου παιδείας, ἧς ἀποστερεῖται, ἐνεκα ἐλλείψεως Σχολείων ἐδραίων.

Τῆς δὲ Τορώνης ὑπαρχούσης ποτε καὶ ταύτης πόλεως ἐμπορικῆς, θεμελιωμένης δὲ ἐπὶ τῆς Σιθωνιακῆς σχεδὸν ἄκρας, ἐὰν μὲ βλέμμα ἀρχαιολογικὸν ἴδῃ τις τὰ λαμπρὰ ἐρείπια, ἅπερ σώζονται καὶ μέχρι τῆς σήμερον μετὰ φρουρίων καὶ πύργων, καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν οἰκιῶν τῶν διαχωρισμάτων, δύναται νὰ συλλάβῃ ἀμέσως ἰδέαν περὶ τῆς τότε τῶν κατοίκων, οὐ μόνον αὐτῆς ἀλλὰ καὶ ἀπάσης τῆς χερσονήσου Σιθωνίας ἀναπτύξεως, πολυειδῶς θεωρουμένης»²¹.

21. Δὲν «ἐτύπωσε», δυστυχῶς, ὁ συγγραφεὺς τὸ τέταρτο μέρος τῶν χειρογράφων τοῦ ποῦ ἀναφέρεται, ὅπως λέει στὸν πρόλογόν του, εἰς «τὴν ἱστορικὴν περίληψιν ἀρχαίων τῆς χερσονήσου ταύτης συμβεβηκότων μετὰ τινων νεωτέρων, ἐπισυνάπτων ἕνα θρα-

Μαζὺ μὲ τὸν Χρυσανθίδην κάναμε ἓνα ταξίδι στὴ Χαλκιδικὴ στὰ 1869 καὶ μᾶς χειραγώγησε ὁ περιηγητὴς διὰ μέσου τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν χωριῶν τῆς.

Ὁ Νικόλαος Χρυσανθίδης ὁ Βυζάντιος μὲ τὸ βιβλίον του «Αὐτοσχέδιος περιγραφή τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου» ποῦ ἐκδόθηκε στὰ 1869, δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ ἑκατὸν ἑπτὰ χρόνια, μᾶς δίνει μιὰ εἰκόνα τῆς Χαλκιδικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἰκόνα πολύτιμη γιὰ κεῖνον ἰδίως ποῦ πρόκειται νὰ καταπιασθῇ μὲ τὴ συγγραφή τῆς Ἱστορίας τῆς Χαλκιδικῆς.

χεῖ τῷ λόγῳ καὶ τὴν νεωτέραν περιγραφὴν τῆς παρὰ τῇ ρηθείσῃ Χερσονήσῳ πόλεως Θεσσαλονίκης, πόλεως διατελούσης σήμερον ὡς γεφύρας, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ ἐμπορίου ἀπάσης τῆς Μακεδονίας, καὶ κατὰ μέγα σχεδὸν μέρος τῆς Βουλγαρίας, πόλεως τὰ μέγιστα διακρινομένης ἐπὶ διανοητικῇ καὶ ἠθικῇ τῶν κατοίκων καταστάσει καὶ πολιτισμῷ».

Καὶ μᾶς ἐξηγεῖ, πολὺ χαριτωμένα, τὴν αἰτίαν: «Σ.Σ. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τούτῳ μέρει συγχωνεύεται τὸ τέταρτον Μῆρος τοῦ παρόντος πονήματος, καθότι καὶ ἡ ἐκτύπωσις τοῦ συγγράμματος ὑπερέβη κατὰ τρία σχεδὸν τὰ κατὰ τὴν Ἀγγελίαν δύο μόνον τυπογραφικὰ φύλλα, καὶ ἐπομένως χρηματικὴ ἔλλειψις ἀναγκάζει με νὰ παραλείψω τὰ οὐσιωδέστερα».

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

I

1. LES PENITANCIERS AGRICOLES, Thèse, Paris, 1948.
2. ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ, «Άρμενόπουλος», τόμος Β', 1948 σελ. 185 - 192 καὶ σελ. 239 - 246.
3. ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑΙ ΚΑΤΕΤΘΤΝΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ «Σωφρονιστική Έπιθεώρησις», 1949, τεύχος 1ον, σελ. 14 έπ.
4. ΝΕΑΙ ΤΑΣΕΙΣ ΕΝ ΤΩ ΠΟΙΝΙΚΩ ΔΙΚΑΙΩ - ΤΟ ΔΙΚΑΙΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΜΤΝΗΣ, «Θέμις», τόμος ΞΑ', 1950, σελ. 217 έπ.
5. ΤΟ ΚΟΜΜΑ ΚΑΙ Η ΘΕΣΙΣ ΑΥΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΔΙΚΑΙΩ, «Έφημερίς Έλλήνων Νομικων», τόμος ΙΗ', 1951, σελ. 490 έπ.
6. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ, «Σωφρονιστική Έπιθεώρησις», 1952, τεύχος 1ον, σελ. 4 έπ.
7. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ, «Έλληνικά Χρονικά», 1952, τεύχος 5ον, σελ. 6 έπ.
8. ΔΙΚΗΓΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, «Άρμενόπουλος», τόμος Η', 1954, σελ. 430 έπ.
9. ΤΟ «ΑΒΑΤΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ» ΑΠΟ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ «Άρμενόπουλος», τόμος Η', 1954, σελ. 724 έπ.
10. ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ, «Άρμενόπουλος», τόμος Θ', 1955, σελ. 293 έπ.
11. Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΤΘΤΝΗ, Άστική, Ποινική, Θεσ)νίκη, 1956 (σελ. 190 + 20).
12. Η ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΕΝ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΕΠΙ ΤΟΥΤΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ, 1964 (σελ. 34).
13. ΤΑ ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΤΣΕΩΝ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ, Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 33.
14. ΤΟ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΤΟΝ ΤΩΝ ΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΜΟΝΩΝ ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΟΥ ΑΘΩ, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 22.
15. Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΤΘΤΝΗ, Άστική - Ποινική, Β' έκδοσις, Θεσ)νίκη 1977, σελ. 22 + 290.

II

1. Προϋποθέσεις δι' επικίνδυνον θεραπείαν καὶ διὰ σοβαράν επέμβασιν. Σχολ. καὶ σημ. ἐπὶ τῆς Α.Π. 541)1958 ἐν ΝοΒ. 2 (1959), σελ. 65 έπ.
2. Χειρουργική επέμβασις - συναίνεσις τοῦ ἀσθενοῦς «συνειδητῆ» ἔννοια κλπ. Σχολ. καὶ σημ. ἐπὶ τοῦ Γαλλικοῦ Άκυρωτικοῦ 21.2.1961 (REGUEL DALLOZ DE DOCTRINE E.T.C. 1961, σελ. 504, ἐν ΝοΒ, 10 (1962), σελ. 872.

III

1. ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΣΤΑ 1793, έντυπώσεις καὶ κρίσεις τοῦ Γάλλου Προξένου Θεσ)νίκης Ε. COUSINERT, Άθήνα, 1951, σελ. 36.
2. ΠΟΛΥΤΡΟΣ - ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ, Θεσσαλονίκη, 1961, σελ. 54.
3. Η ΣΤΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1878, Θεσσαλονίκη, 1973, σελ. 14.
4. ΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΜΑΣ ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΙ Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ, Θεσ)νίκη 1973, σελ. 12.
5. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΡΤΣΙΔΗΣ, ὁ Πολυγερινός, μία μεγάλη φυσιογνωμία τοῦ Έθνους σ. 32 Θεσσαλονίκη 1977.